

Principy právního státu

Patrik Krkoška

Bakalářská práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Patrik KRKOŠKA**
Osobní číslo: **M09236**
Studijní program: **B 6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná správa a regionální rozvoj**

Téma práce: **Principy právního státu**

Zásady pro vypracování:

Úvod

I. Teoretická část

- Vymezte pojem právního státu a popište jeho principy.
- Charakterizujte Ústavní soud ČR jako soudní orgán ochrany lidských práv.

II. Praktická část

- Na judikatuře Ústavního soudu ČR rozeberte jeho roli při ochraně základních práv a svobod.

Závěr

[Signature]
RNDr. Ondřej Nášek Ph.D.
ředitel ústavu

[Signature]
prof. Dr. Ing. Drahomír Pavlovský
ředitel

Rozsah bakalářské práce: cca 40

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

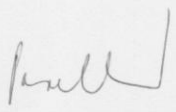
- [1] BRÖSTL, A. Právní stát. 1. vyd. Košice: Medes, 1995. 110 s. ISBN 80-967-499-0-0.
[2] ČAPEK, J. a GERLOCH, A. Teorie práva. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 323 s. ISBN 80-86432-13-0.
[3] FILIP, J. Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva. 1. vyd. Brno: MU, 1997. 367 s. ISBN 80-210-1569-1.
[4] GERLOCH, A. Teorie práva. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 343 s. ISBN 978-80-7380-023-9.
[5] HARVÁNEK, J. et al. Teorie práva. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 501 s. ISBN 978-80-7380-104-5.

Vedoucí bakalářské práce: prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc.
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva

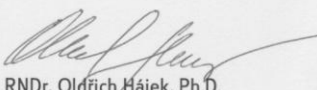
Datum zadání bakalářské práce: 2. dubna 2012

Termín odevzdání bakalářské práce: 18. května 2012

Ve Zlíně dne 2. dubna 2012

prof. Dr. Ing. Drahomíra Pavelková
děkanka

RNDr. Oldřich Hájek, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že:

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹;
- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému,
- na mou bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²;
- podle § 60³ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

¹ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

- (1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.
- (2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.
- (3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

² zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

- (3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

³ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

- (1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

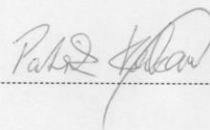
- podle § 60⁴ odst. 2 a 3 mohou užit své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že:

- jsem bakalářskou/diplomovou práci zpracoval/a samostatně a použité informační zdroje jsem citoval/a;
- odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně

18.5.2012

⁴ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce pojednává o problematice právního státu a principech právního státu ve spojitosti s jejich ústavní ochranou. Práci jsem rozdělil na teoretickou a praktickou část. Cílem bakalářské práce je charakterizovat právní stát, jeho principy a funkci Ústavního soudu jako garanta ochrany principů právního státu, respektive ochrany základních práv a svobod, čemuž se věnuji v části teoretické a následně v části praktické na judikatuře Ústavního soudu ČR rozebrat roli Ústavního soudu při ochraně základních práv a svobod.

Klíčová slova: právní stát, principy právního státu, právní jistota, základní práva a svobody, legitimní očekávání, předvídatelnost rozhodování, retroaktivita, nabytá práva.

ABSTRACT

This bachelor thesis concerns with the issue of the rule of law and as well on the principles of the rule of law in connection with its constitutional protection. The work is dividend into two sections – theoretical and analytical. The scope of the theoretical part is characteristics of the rule of law, including its principles and clarification of the function of the Constitutional Court as a guarantor of protection of the legal state principles, or more precisely protection of the Fundamentals rights and freedoms. Subsequently, the analytical section focuses on judicature of the Constitutional Court of the Czech Republic and it analyzes its role in protection of the fundamentals rights and freedoms.

Keywords: rule of law/legal state, rule of law principles, legal certainty, fundamentals rights and freedoms, legitimate expectations, decision-making predictability, retroactive effect, acquired rights

Rád bych poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce panu prof. JUDr. PhDr. Milošovi Večeřovi CSc. za poskytnutí cenných připomínek, rad a podnětů pro vypracování této bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 PRÁVNÍ STÁT A JEHO ZÁKLADNÍ PRINCIPY	13
1.1 VZNIK KONCEPCE PRÁVNÍHO STÁTU	13
1.1.1 Liberalismus.....	13
1.1.2 Přirozenoprávní teorie.....	14
1.1.3 Teorie společenské smlouvy.....	14
1.1.4 Konstitucionalismus	14
1.1.5 Právní pozitivismus	14
1.2 ZÁKLADNÍ KONCEPCE PRÁVNÍHO STÁTU.....	15
1.2.1 Kontinentálně-evropská koncepce právního státu	15
1.2.2 Angloamerická koncepce právního státu.....	16
1.3 PRÁVO A STÁT.....	17
1.3.1 Modely právního státu.....	18
1.4 PRINCIPY PRÁVNÍHO STÁTU	19
1.4.1 Záruky základních práv a svobod	19
1.4.2 Ústavnost a zákonnost	19
1.4.3 Právní jistota.....	20
1.4.4 Suverenita lidu	20
1.4.5 Dělbá moci.....	20
1.4.6 Omezená vláda.....	21
1.4.7 Legitimita státní moci a demokraticismus činnosti státních orgánů.....	21
2 ZÁKLADNÍ LIDSKÁ PRÁVA A SVOBODY A JEJICH GARANCE OCHRANY.....	22
2.1 SOUSTAVA OBECNÝCH SOUDŮ	22
2.2 SPRÁVNÍ SOUDNICTVÍ.....	24
2.3 ÚSTAVNÍ SOUDNICTVÍ	25
2.3.1 Model difúzního ústavního soudnictví	25
2.3.2 Model specializovaného ústavního soudnictví.....	25
2.4 PRINCIPY ÚSTAVNÍHO SOUDNICTVÍ	26
2.4.1 Princip výkonu soudní moci jménem republiky	26
2.4.2 Princip nezávislosti soudů	26
2.4.3 Princip nezávislosti a nestrannosti soudců.....	26
2.4.4 Princip jednání senátem.....	26
2.4.5 Princip rovnosti účastníků řízení před soudem	27
2.4.6 Princip ústnosti a princip veřejnosti soudního jednání	27
2.5 CHARAKTERISTIKA ÚSTAVNÍHO SOUDU ČR.....	27
2.5.1 Organizace Ústavního soudu	28
2.5.2 Postavení soudce Ústavního soudu.....	28
2.5.3 Obecná pravidla pro řízení před Ústavním soudem ČR	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	32

3	OCHRANA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD VE SPOJITOSTI S PRÁVNÍ JISTOTOU V JUDIKATUŘE ÚSTAVNÍHO SOUDU.....	33
3.1	PRÁVNÍ JISTOTA V JUDIKATUŘE ÚS	33
3.1.1	Výběr z judikatury ÚS.....	34
3.2	ZÁKAZ RETROAKTIVITY	35
3.2.1	Pravá retroaktivita.....	35
3.2.2	Nepravá retroaktivita	36
3.2.3	Výběr z judikatury ÚS.....	36
3.3	LEGITIMNÍ OČEKÁVÁNÍ A PŘEDVÍDATELNOST ROZHODNUTÍ	38
3.3.1	Výběr z judikatury ÚS.....	39
3.4	OCHRANA NABYTÝCH PRÁV	42
3.4.1	Výběr z judikatury ÚS.....	43
3.5	ZÁVĚREČNÉ ZHODNOCENÍ	50
	ZÁVĚR	54
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	58
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	59

ÚVOD

Cílem mé bakalářské práce je seznámit čtenáře s problematikou právního státu v souvislosti s principy, na kterých je koncepce právního státu postavena. Téma mé práce pokládám za aktuální a zajímavé už z důvodu toho, že není jednoduché pojem právního státu a principy s ním spojené definovat. Téma považuji též za velmi důležité, jelikož jako občan České republiky žiji v demokratickém právním státě, jenž by měl ctít principy právního státu, v němž nejsou pošlapávány základní lidská práva a svobody.

Práci jsem rozčlenil na dvě části, a to část teoretickou a praktickou. V první zmiňované se budu zabývat utvářením koncepce právního státu, teoriemi, které se podílely na vzniku a utváření právního státu, také se budu věnovat vztahu státu a práva, vyčlením modely právního státu a poté přistoupím k již samotným principům.

V kapitole druhé teoretické části se budu věnovat otázce základních lidských práv a svobod a s nimi spojené garanci jejich ochrany. Zaměřím se tedy na soudnictví České republiky, a to především na soudnictví ústavní. Vymežím principy fungování ústavního soudnictví a poté přistoupím k charakteristice Ústavního soudu ČR jako hlavního garanta ochrany základních lidských práv a svobod. V samotné charakteristice Ústavního soudu ČR se budu snažit vysvětlit jaký je účel tohoto soudu, proč je vlastně tak nezbytně důležitý pro fungování demokraticky právního státu, popíši tedy organizaci Ústavního soudu, postavení soudce Ústavního soudu a v neposlední řadě pravidla, dle kterých se ústavní řízení musí řídit.

V praktické části rozeberu úlohu Ústavního soudu jako garanta ochrany základních práv a svobod na judikatuře Ústavního soudu. Jako stěžejní princip promítnutý ve vztahu k základním právům a svobodám jsem si vybral princip právní jistoty. Princip právní jistoty je složen z několika zásad, těmi jsou zejména legitimní očekávání, předvídatelnost rozhodnutí, retroaktivita a nabytá práva. Tyto zásady jako celek zabezpečují, že práva a svobody občanů jsou jednotná, předvídatelná a ústavou zaručena. Ovšem ne vždy je tomu tak, ne vždy je ochrana základních práv a svobod Ústavním soudem jednoznačná a jednoduchá. Vybral jsem tedy judikáty, na kterých se budu snažit vyjádřit, že Ústavní soud aplikuje principy právního státu v praxi, že se je snaží chránit. Chci poukázat na neustálý vývoj judikatury a konflikty s tím spojené, kdy se například Ústavní soud, co se ochrany základních práv a svobod týče, názorově nesejde s Nejvyšším soudem.

Závěrem práce zhodnotím má zjištění na základě rozebírání judikátů Ústavního soudu a provedu shrnutí mých poznatků, kterých bylo dosaženo.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PRÁVNÍ STÁT A JEHO ZÁKLADNÍ PRINCIPY

1.1 Vznik koncepce právního státu

Myšlenka právního státu je úzce spojena se zákonností. Právo je aplikováno, interpretováno a tvořeno způsobem, kdy moc sama sebe neomezuje a určuje si pravidla způsobů své realizace, jež zároveň utvářejí hranice, které nemůže překročit. Zákonnost má tedy funkci základní metody činnosti státního aparátu a ostatní mimoprávní prostředky nesmějí být v rozporu s právem.

Ideou právního státu se zabývali již antičtí myslitelé, zejména Platón a Aristoteles. K utváření konceptu právního státu přispělo mnoho myšlenkových přístupů, antifeudálních revolucí či historický vývoj v Anglii (Habeas Corpus Act 1676). Také Francie po Velké francouzské revoluci v souvislosti s kodifikačními pracemi na začátku 19. století přispěla k rozvoji ideje právního státu. Poté došlo k rozvoji ideje v Německu, kde myšlenkový směr právní pozitivismus postavil primát práva nad státem. Stát má úlohu ochránce zákonů (práva) tvořených státní mocí, ale ústavně stanoveným způsobem. Pojem **právní stát** se tedy začíná fakticky formulovat ke konci 19. století ovlivněn právním pozitivismem či liberalismem. Lze ho nalézt například ve Francii pod názvem l'état de droit nebo v Německu jako Rechtsstaat či v Anglii jako Rule of law. Po druhé světové válce se klade důraz demokratický charakter státu, kdy je prioritou dodržování lidských práv a svobod.

Dle výše popsaného můžeme právní stát chápat jako stát, který vykonává státní moc na základě ústavně vydaných zákonů, jejichž cílem je ochraňovat svobodu, spravedlnost a právní jistotu (Gerloch, 2007, s. 215-217).

1.1.1 Liberalismus

K utváření právního státu docházelo v období absolutistické monarchie nebo policejního státu. V období před buržoazními revolucemi se idea právního státu vyznačovala antifeudálním charakterem, taktéž se projevoval antiklerikalismus, který se staví proti náboženské moci a vlivu v oblastech běžného a politického života člověka. Liberalismus měl za cíl omezit integraci státu do veřejného a soukromého života občanů. Stát se má starat především o ochranu lidských práv a svobod a státní moc je vykonávána v mezích stanovených zákonem. Liberalisté se tvrdě staví proti zneužití státní moci ve státech s autoritativními totalitními

režimy potlačující základní lidská práva a svobody. Liberalisté tedy zastávají názor, ve kterém stát figuruje jako garant lidských práv a svobod a kde jsou dána pravidla pro nezávislé fungování trhu. Myšlenka liberalismu se promítla především v anglosaské verzi právního státu a taktéž měla vliv, po skončení druhé světové války, i na variantu kontinentální.

1.1.2 Přirozenoprávní teorie

Tato teorie se zabývá myšlenkou, která říká, že lidská práva a základní svobody člověku patří bez ohledu na stát a platné právo. Mluvíme zde o právu přirozeném – základem je lidská přirozenost, která náleží každému člověku, stejně jako s ní spojené práva a svobody, která jsou nezcizitelné, je nemožné je zrušit a stát je musí respektovat. Cílem právního státu je zakotvit základní práva a svobody člověka a zajistit jejich plnění a ochranu.

1.1.3 Teorie společenské smlouvy

Teorie se ptá, za jakým účelem stát vznikl a jaký je důvod jeho existence a závazku, který uzavřením společenské smlouvy nabyl. Občané státu se dobrovolně vzdají části své svobody ve prospěch státu, na oplátku jim stát garantuje ochranu a zároveň neomezí jejich svobodu v rozmezí vyšším než je nutné, tedy v rozmezí ohraničeném lidskými právy a svobodami. Teorie společenské smlouvy se doplňuje s přirozenoprávní teorií a to v tom, že uzavřením společenské smlouvy se stát zavazuje plnit ochrannou funkci a zajistí garanci lidských práv a svobod občanů.

1.1.4 Konstitucionalismus

Konstitucionalismus se utvářel společně s teorií právního státu. Právo získává na větším významu a to především právo ústavní. Základ teorie konstitucionalismu vycházející z existence a naplňování ústavy se úzce prolíná s ideou právního státu, protože vázanost státu právem je spojována hlavně s ústavně právními normami.

1.1.5 Právní pozitivismus

Právní pozitivismus může působit kontroverzně, a to z důvodu přirozenoprávního konceptu, který právní stát představuje. Teorie právního pozitivismu se formovala hlavně v Německu v 19. století jako reakce na zvlášť německého policejního státu. Význam tohoto směru spočí-

vá v nalezení pozitivně právních vyjádření v normativních právních aktech (Harvánek et al., 1998, s. 90-93).

1.2 Základní koncepce právního státu

Existují dva druhy základní koncepce právního státu, mezi nimiž lze nalézt různé odlišnosti, které jsou dány rozdílným vývojem státu, společnosti i právního řádu. Jsou to koncepce kontinentální a angloamerická.

1.2.1 Kontinentálně-evropská koncepce právního státu

Kontinentální koncepce právního státu vychází z ideálů Velké francouzské revoluce a osvícenství, dala podnět ke vzniku Deklarace práv člověka a občana (1789), dle níž se podle 1. a 2. článku lidé rodí svobodní, svobodnými zůstávají a jsou si rovni ve svých právech. Deklarace taktéž zmiňuje základní přirozená práva člověka (např. svoboda, bezpečnost, vlastnictví).

Koncepce právního státu, která byla vytvořena v 19. století v Německu (Rechtsstaat), posloužila jako vzor pro vlastní teorii kontinentálního právního státu. Filozofický základ byl položen německým filozofem Immanuelem Kantem (1724-1804), jenž se zabýval dualismem práva pozitivního a přirozeného. Právo pozitivní chápal jako právo podléhající změnám – právo historické. Protikladem mu je právo přirozené, které považuje za neměnné a najít způsob, jak postavit obě práva vedle sebe, je úkolem jurisprudence.

Ke zpracování samotné doktríny právního státu došlo až v první polovině 19. století v Německu jako reakce na politiku (politika policejního státu), kterou Německo vedlo. Hlavní zásluhu si zasloužili němečtí liberální pozitivisti (např. Rudolf von Gneist, Robert von Mohl). Ti ve svých dílech stavěli do popředí zásadu legality – státní moc je vázána právem a státní zásahy do běžného života občanů mohou nastat jedině v souladu s ústavou a zákony (Harvánek et al., 1998, s. 93-94).

Počátek 20. století ale přinesl oslabení ideje právního státu. Hans Kelsen hlavní představitel důsledného právního pozitivismu tvrdil, že každý stát bez výjimky musí být státem právním a snaha legitimace státu jako státu právního je zcela chybná (Bröstl, 1995, s. 15).

Po skončení 2. světové se pojem právního státu dostává opět do podvědomí jako reakce na totalitní politický systém nerespektující základní principy právního státu. Státy pojem práv-

ního státu začaly začleňovat do svých ústav, tímto se pojem právního státu stal pojmem pozitivně právním. Na vznik a utváření kontinentální koncepce právního státu měla rovněž vliv koncepce angloamerická, zejména v případě procesní ochrany práv a svobod před soudním řízením.

Výše uvedený pojem Rechtsstaat, vytvořený v Německu, se stal typickým označením pro kontinentálně-evropskou koncepci právního státu a v doslovných překladech ho můžeme najít pod názvem l'etat de droit (Francie) nebo Rule of law – panství práva (Anglie) (Harvánek et al., 1998, s. 95-96).

1.2.2 Angloamerická koncepce právního státu

Důležitým aspektem při formování angloamerické koncepce hrál angloamerický liberalismus. Ten se zasadil o minimalizaci státních zásahů a do popředí stavěl ideu svobody jedince. Zvláštní postavení zde mají soudy, působí jako autorita při tvorbě práva a zároveň jako opozitum centralizace státní moci. Angloamerický koncept se tedy liší od konceptu kontinentálního, neužívá se pojmu Rechtsstaat jako v Německu, ale byl vytvořen zcela nový koncept zvaný Rule of law – vláda práva (Harvánek et al., 1998, s. 96).

Angloamerická koncepce právního státu se vyvíjela odlišně než Rechtsstaat a z historického hlediska je starší. Ovšem vlivem vzájemného ovlivňování obou koncepcí se rozdíly mezi oběma koncepcemi neprohlubovaly, ale naopak zmenšovaly (Brössl, 1995, s. 19).

Typickými atributy angloamerické koncepce jsou právní obyčeje a precedenty, jež jsou považovány za prameny práva této koncepce. Soudní precedenty vznikají v situacích, kdy soud řeší daný případ, který ještě nebyl právně ošetřen. Poté je precedent uznán jako základní pramen práva a je možné podle něj řešit podobné případy. Právní obyčeje patří mezi nejstarší prameny práva tvořené spontánně, dlouhodobě a jsou uznané státem i veřejností. Precedenty a právní obyčeje prezentují anglosaský systém jako systém vlády práva nad státem.

Svůj význam zde má taktéž role nezávislého soudce. Jeho role nespočívá pouze v ochraně a tvorbě práva, ale také kontroluje zákonná rozhodnutí státních orgánů. Což ostatně vyjadřuje doktrína „Due Proces of Law“, která stanovuje právo na spravedlivý proces (Harvánek et al., 1998, s. 96). Tenhle princip nastínil již v roce 1354 Westminsterský statut Svobody Londýna (Zoubek, 2010, s. 492).

Doktrína „Due Proces of Law“ není důležitá pouze pro americkou právní teorii a praxi, ale taktéž je zdůrazňována v Anglii, kde ji patrně nejlépe vystihl konstitucionalista Albert V. Dicey (Harvánek et al., 1998, s. 96). Vyčlenil následující charakteristické rysy:

- *žádný člověk nemůže být trestán nebo povinen strpět zásahy do své osobní integrity nebo majetku, pokud neporušil právní ustanovení a tato skutečnost byla jako taková kvalifikována řádným soudem,*
- *nikdo nemůže být postaven nad zákon (ani stát), každý člověk je vždy subjektem práva,*
- *jde o vládu práva, nikoli vládu lidí (Zoubek, 2010, s. 492-493).*

1.3 Právo a stát

Stát – hlavní mocenský subjekt ve společnosti nesoucí státní moc, díky níž je schopen vnutit státní vůli jak jednotlivcům, tak i celé společnosti. Aby ale právo mohlo být součástí státu, musí mezi nimi existovat určitý vztah. Právo nemůže být bez státu a naopak, jednoduše nemůžou úspěšně fungovat jeden bez druhého.

Existují dvě roviny sepětí práva se státem – formální a materiální. Formální rovina spočívá v tom, že právními normami jsou ty normy, které jsou uznány jako prameny práva. Kdežto materiální rovina představuje donucení ke splnění povinnosti, vyplývající z právní normy a poskytující ochranu státem a právem zaručeným právům.

Institucionálně můžeme stát definovat jako souhrn státních orgánů a jiných státních institucí, které jsou charakteristické pravomocí a působností. V demokratických státech, kdy nositelem státní moci je lid, je výkon státní moci přenesen z lidu na státní instituce, jež státní moc uplatňují v rámci jim zákonem stanovených pravomocí. Důležitými prvky demokratického státu jsou princip legality, zásada suverenity lidu a koncept lidských práv. Státní suverenita se vyznačuje navenek svou státní politikou, stát si vytváří vlastní státní orgány, jejichž činnost je dána právním řádem.

Právním státem je tedy stát, kde se uplatňuje princip legality, tzn. moc zákonodárná, výkonná i soudní je vázána ústavou. Legalita jde ruku v ruce s ideou suverenity lidu, principem dělby moci a koncepcí lidských práv – demokratický charakter státu (Gerloch, 2007, s. 217-219).

1.3.1 Modely právního státu

Na základě vymezení výše uvedených koncepcí právního státu rozlišujeme tři varianty právního státu:

- Liberální právní stát – zejména ho představuje anglosaská koncepce právního státu. Klade se důraz na svobodu jedince a ohraničený výkon státní moci. Jsou zaručeny práva a svoboda jedince a zároveň je výkon státní moci svázán právem.
- Materiální právní stát – zde je suverenita právního státu založena na pozitivním platném právu, jež je vyjádřením nadpozitivních norem. Pozitivní právo se ztotožňuje s materiálním právním státem a vytváří tak hodnotový řád založen na morálce a přirozených právech.
- Sociální právní stát – zasahuje do běžného života občanů a to i do oblastí soukromého charakteru (Harvánek et al., 1998, s. 98-99). Úkolem sociálního právního státu je zajistit všem občanům životní minimum a některé potřeby prostřednictvím státní administrativy. Aplikaci pojmu sociálního státu lze nalézt v ústavách různých demokratických států, jako jsou například Německo a Francie (Boguszak, Čapek, Gerloch, 2004, s. 233-234).
- Demokratický právní stát – se vyznačuje ústavním zakotvením v demokracii a základních právech spolu s nezávislou občanskou společností (Harvánek et al., 1998, s. 99).

Současné pojetí demokratického právního státu dle těchto dvou principů:

a) uplatňování většinové vůle lidu,

b) ochrana rovných lidských (občanských a politických) práv a základních svobod jedince, eo ipso tedy i menšiny (Boguszak, Čapek, Gerloch, 2004, s. 222).

V současnosti si můžeme všimnout sblížování obou modelů směrem k sociálnímu právnímu státu. Role materiálního právního státu pak spočívá ve svázanosti vlády práva na určité hodnoty, především demokracie a lidská práva (Harvánek et al., 1998, s. 99).

1.4 Principy právního státu

Právní stát představuje určitý ideál, kterého se státy snaží dosáhnout. Tento ideál je charakteristický svými právními znaky – principy. Právní stát lze posoudit z různých úhlů pohledu (např. pozitivně právní, státovědný, právně teoretický), proto existují pro tyto principy i různá pochopení (Harvánek et al., 1998, s. 100).

1.4.1 Záruky základních práv a svobod

Právní stát vystupuje jako garant základních práv a svobod, neprezentuje se jako jejich zřizovatel, ale pouze je deklaruje. Je zde také ochranná garance práv sociálních a politických (Zoubek, 2010, s. 500).

Základní práva a svobody jsou uzákoněny v právním řádu, představují základní hodnoty a ústavní ani běžné zákony se nemůžou stavět nad ně. Základní lidská práva nalézají základ v přirozených právech člověka a krom toho, že jsou kodifikovány v ústavních zákonech, jsou taktéž součástí mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách (Harvánek et al., 1998, s. 100).

1.4.2 Ústavnost a zákonost

Zákoností (legalitou) rozumíme respektování a dodržování práva všemi subjekty práva, zvláště státem a jeho orgány. Tento postulát nabývá na významu a síle díky právnímu ustanovení, které interpretuje státní moc, jež je uplatňována zákonem stanovenými způsoby a v rámci zákonem stanovených mezí a případech.

Se zákoností je spojován pojem - minimální koncepce právního státu, čímž se rozumí, že stát respektuje vlastní právo. Porušování práva právními subjekty není státní mocí přípustné a je možné užít státního donucení v případě, že státní subjekt právo porušuje, a to za právem stanovených podmínek a právem stanoveným způsobem. Právo tedy určuje meze donucení a zároveň je i prostředkem donucení.

Další pojem považován za základní princip právního státu je ústavnost (konstitucionalita). Ústavnost je svým významem úzce spojena s legalitou, nadto ale představuje soulad mezi zákony a podzákonými právními předpisy s ústavou.

Součástí zákonosti je též udělování sankcí za porušení práva - právo je tedy realizováno. Zároveň neméně důležitou složkou zákonosti je její legislativní stránka, podle které jsou

právní normy vydávány zákonným postupem orgánu pověřeného zákonem v mezích a formě též zákonem daných (Harvánek et al., 1998, s. 101).

1.4.3 Právní jistota

Tento princip právního státu je často označován za hlavní účel práva. Právní jistota zaručuje státní ochranu práv všem občanům, dále naplnění jejich subjektivních práv, a pokud dojde k porušení právní normy, pak uplatnění náležité sankce. Právní jistota nám tedy dává příležitost předpovědět průběh práce státních orgánů a varianty jejich rozhodnutí, čímž se vyloučí nahodilost a státní zvrůle. Což má za výsledek upevnění právního postavení občana.

Pro právní jistotu jsou podstatné dva právní aspekty, a to aspekt tvorby práva (jednoznačnost právních norem, stabilita právního řádu apod.) a aspekt aplikace práva (zákonný postup státní moci a ostatních subjektů práva, nezávislost soudů).

1.4.4 Suverenita lidu

Suverenita lidu staví občana do svrchované pozice před státem. Stát tedy spolu se svými orgány nemůže uplatňovat moc, jež by nepocházela z lidu. Princip suverenity lidu garantuje neomezení politických občanských práv a vládu práva nad státem.

1.4.5 Dělbá moci

Dělbá moci je působí jako činitel, který má zabránit, aby byla moc koncentrována a následně zneužita, v opačném případě by mohlo dojít k popření právního státu. Francouzský spisovatel a filozof Charles Louis Montesquieu vymezil podobu fungování mechanismu dělby moci. Dle něj se státní moc člení na tři složky, a to moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Všechny tři složky jsou vzájemně oddělené, samostatné a nezávislé. Aby byla možná kontrola státní moci a bylo tak zabráněno jejímu zneužití, jsou jednotlivé složky státní moci vykonávány odlišnými jedinci či rozdílnými skupinami. Též je zde důležitá nezávislá činnost soudů, především správních – ochrana proti rozhodnutí správních orgánů a soudu ústavního, který mají za úkol kontrolovat ústavnost zákonů. Dělbá moci by měla pracovat na bázi principu „check and balances“, tedy na systému brzdy a rovnováhy - žádná ze složek státní moci nezíská převahu nad složkou jinou, čímž se zajistí rovnováha státní moci. (Harvánek et al., 1998, s. 102-103).

Podle Gerlocha (2007) je podoba mechanismu fungování dělby moci dle Montesquiea v současné době již překonána. Dělbá moci je obohacena o moc dozorovou a kontrolní, které se oddělily od soudní moci a dále o moc ústavodárnou. Moc ústavodárná má ze všech mocí nejsilnější postavení díky ustavující (konstituující) funkci, kterou nese lid.

1.4.6 Omezená vláda

Ústava a zákony představují limitující atributy omezující státní moc, triáda státní moci je tedy omezena právem. Již od 19. století, kdy se formuloval koncept právního státu, byl vyvíjen tlak na omezení výkonné moci a neomezené moci panovníka. Vláda tedy může uplatňovat moc pouze v mezích daných zákonem. Důležité je, aby státní zásahy do oblasti základních lidských práv a svobod byly limitovány právní normou. Právní normy jsou dále potřebné pro znemožnění uplatňovat některé pravomoci státními orgány a k rozlišení práva soukromého a veřejného. Právní stát má tedy podobu liberálního, minimálního státu respektujícího občanskou svobodu, a to jak v občanském tak i veřejném zájmu společnosti. Hlavním kritériem právního státu je svoboda občanů a její rozsah, jenž je stanoven právně a politicky a zároveň ekonomickými a společenskými předpoklady života občanů, které jsou též státem tvořeny.

1.4.7 Legitimita státní moci a demokratismus činnosti státních orgánů

Legitimitou rozumíme zákonem uznané oprávnění státních orgánů vykonávat státní moc po právu. Jde tedy o určité ospravedlnění moci, jež je společností uznáváno jako legitimní. Pro státní orgány a jejich činnost jsou důležité demokratické principy, podle nichž se činnost státních orgánů odvíjí. (Harvánek et al., 1998, s. 103-104).

2 ZÁKLADNÍ LIDSKÁ PRÁVA A SVOBODY A JEJICH GARANCE OCHRANY

Touto kapitolou bych chtěl poukázat na naše základní lidská práva a svobody a s nimi spojenou garanci jejich ochrany. Právní stát je totiž stavěn na principech právního státu a za velmi důležitý princip právního státu považuji záruky základních práv a svobod. Protože tyto základní práva a svobody jsou každému občanu demokratického právního státu vlastní, musí být zaručena jejich ochrana. A právě ústavní soudnictví můžeme označit jako činnost směřující k ochraně našich základních práv a svobod.

V hlavě první zvané Základní ustanovení Ústavy ČR je v čl. 1 stanoveno, že Česká republika je státem svrchovaným, jednotným a demokratickým, jenž respektuje práva a svobody člověka a občana. A právě nezávislé soudy představují garanta těchto práv a svobod. Soudy řeší právní spory, rozhodují o vině, udělují tresty, a to vše na základě spravedlivého soudního procesu.

Úprava soudnictví je dána Ústavou ČR v hlavě první – v Základních ustanoveních v čl. 1 až 4 a v čl. 9 odst. 3, dále v rámci vztahu k moci výkonné a zákonodárné v čl. 27, čl. 28, čl. 62, čl. 63, čl. 65, čl. 80 a nakonec v hlavě čtvrté, tedy Moci soudní, v čl. 81 – 96. Důležitá je též hlava pátá Listiny základních práv a svobod zvaná Právo na soudní a jinou právní ochranu a dále mezinárodní úmluvy dle Ústavy ČR v čl. 10, a to Evropská úmluva, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (Filip, 2001, s. 366).

2.1 Soustava obecných soudů

O soustavě obecných soudů pojednává Ústava v čl. 91 odst. 1. Soustava je tvořena čtyřmi úrovněmi, jež představují:

- Nejvyšší soud
- Vrchní soudy
- Krajské soudy
- Okresní soudy

Soustava soudů je specifická členěním na soudy prvního až třetího stupně, vrcholný orgán soudní soustavy představuje Nejvyšší soud ČR se sídlem v Brně (Filip, 2001, s. 377).

Základním stupněm soudů, tedy stupněm prvním, jsou soudy okresní. Okresní soudy rozhodují v záležitostech, kde není zákonem určeno, že projednání těchto záležitostí je dáno soudům vyššího stupně. V hlavním městě ČR v Praze se tyto soudy nazývají soudy obvodními (Dědič et al., 1994, s. 33). Okresní soudy se skládají z předsedy soudu, místopředsedy nebo místopředsedů soudu a dalších soudců a přísedících, předseda a místopředseda jsou jmenováni ministrem spravedlnosti. Rozhodovací pravomoc okresních soudů náleží samosoudci či senátu tvořeného soudcem a dvěma přísedícími. Jak bude rozhodováno, zda samosoudcem či senátem, je určeno v trestním a občanském soudním řádu (Filip, 2001, s. 379).

Druhým stupněm soustavy soudů jsou krajské soudy, mají odvolací funkci, rozhodují ve věcech, kde na stupni prvním rozhodovaly soudy první instance, soudy okresní. Jako soudy prvního stupně působí v případech stanovených zákonem. Na úrovni druhého stupně rozhodují soudy v senátech, v rámci rozhodování na úrovni první rozhoduje samosoudce nebo senát. Složení krajských soudů je totožné se složením soudů okresních, stejně jako v předchozím případě jsou předseda a místopředsedové jmenováni ministrem spravedlnosti. V Praze činnost krajských soudů vykonává městský soud a obchodní soud v Praze.

Soudy třetí instance, soudy vrchní, jsou zřízeny v Olomouci a v Praze a rozhodují v senátech ve věcech, kde rozhodovaly krajské soudy jako soudy první instance a v dalších případech, které stanoví zákon (Dědič et al., 1994, s. 33). Vrchní soudy sestávají z předsedy soudu, místopředsedy soudu (oba jmenováni ministrem spravedlnosti) a dalších soudců. Senát vrchního soudu se skládá z předsedy a dvou soudců (Filip, 2001, s. 380).

Ústavou je dáno, že za vrcholný orgán soustavy obecných soudů je považován Nejvyšší soud ČR se sídlem v Brně. Nezabývá se případy, které má na starosti Ústavní soud či Nejvyšší správní soud. Soudci nejvyššího soudu jsou jmenováni prezidentem za podmínky kontrasignace, tedy spolupodpisu jako předpokladu platnosti úřední listiny. Kontrasignace již není nutná při jmenování předsedy a místopředsedy.

Nejvyšší soud ČR je sestaven z předsedy, místopředsedy a dalších soudců. Skladba soudu je tvořena plénem, kolegiem a senáty, kde předseda Nejvyššího soudu má pravomoc jmenovat předsedy senátů a kolegií. Rozhodování Nejvyššího soudu se děje v senátech za přítomnosti předsedy senátu a dvou soudců. Senát složený ze čtyř soudců a předsedy senátu rozhoduje o mimořádných opravných prostředcích proti rozhodnutí soudu vrchního. V ostatních případech se rozhodování koná na základě tříčlenného senátu.

Podle oblasti činnosti soudců Nejvyššího soudu se vytváří občanskoprávní, trestní a obchodní kolegia. V čele kolegia stojí předsedové. Ti mohou dle pravomocného rozhodnutí soudních senátů navrhnout kolegiím takové stanovisko, které by vedlo ke sjednocování výkladů zákonů a jiných právních předpisů. Na tomto stanovisku sjednocování výkladů se mohou podílet i předsedové vrchních soudů, představitelé správních úřadů a právnické osoby.

Nejdůležitějším kolektivním orgánem je plénum Nejvyššího soudu. Toto plénum je tvořeno předsedou, místopředsedou a ostatními soudci nejvyššího soudu. Platné usnášení pléna je možné, pokud jsou přítomny nejméně dvě třetiny členů pléna. Zasedání pléna probíhá neveřejně, ale jako účastníci mohou být přizváni předsedové vrchních soudů a jiné osoby (např. ministr spravedlnosti). Hlavní činností pléna je projednávání jednacího řádu Nejvyššího soudu. Co se ústavního práva týče, důležitou úlohou Nejvyššího soudu je například rozhodování o osudu politických stran a hnutí, tedy rozhodování o jejich případném rozpuštění či pozastavení jejich činnosti.

Významnou úlohu u Nejvyššího soudu má předseda Nejvyššího soudu, jenž soudnictví realizuje a vykonává též funkci správní, řídicí a disciplinární (Filip, 2001, s. 381-383).

2.2 Správní soudnictví

Jedná se o soudnictví, jehož součástí jsou krajské soudy a Nejvyšší správní soud. Hlavní autoritou správního soudnictví je Nejvyšší správní soud. Jeho působnost a postavení stanovuje zákon podle čl. 91 odst. 2. Ústavy ČR (Filip, 2001, s. 389).

Nejvyšší správní soud je kasačního charakteru, zabývá se rozhodnutími krajských soudů a orgánů veřejné správy a zkoumá jejich zákonnost. Další činností Nejvyššího správního soudu je dozor nad nečinností správních orgánů a nad jejich nezákonnými zásahy (Nejvyšší správní soud – Úvod, 2003-2010). Správní soudnictví je tedy vykonáváno zvláštními správními soudy, Nejvyšším správním soudem a soudy obecnými, respektive soudy krajskými, a to v podobě specializovaných senátů a specializovaných samosoudců (Boguszak, Čapek, Gerloch, 2004, s. 256).

2.3 Ústavní soudnictví

Nyní bych přešel od výše uvedených obecných soudů zabývajících se především soudnictvím trestním a občanskoprávním a správním k soudnictví ústavnímu, jež není součástí soustavy obecných soudů, ale vystupuje v roli garanta základních lidských práv a svobod.

Pro vznik ústavního soudnictví bylo velmi důležité přijetí psaných ústav, ty daly podnět ke vzniku dvěma koncepcím ústavního soudnictví.

2.3.1 Model difúzního ústavního soudnictví

Jako první koncepci bych uvedl Judicial Review neboli difúzní ústavní soudnictví. Předmětem jeho činnosti je soudní kontrola ústavnosti. Tuto koncepci ústavního soudnictví lze nalézt též pod pojmem všeobecné ústavní soudnictví, jež je typické zejména pro USA. Všeobecné ústavní soudnictví nese tyto znaky:

- každý soud má možnost kontrolovat ústavnost zákonů,
- a to v případě řešení konkrétního sporu – incidentní ochrana,
- vznik precedentu, tedy že zákon neústavního charakteru soud nezruší, ale nebude jej aplikovat v budoucnu,
- spory nesmí být smluvené apod.

V Evropě je tento model ústavního soudnictví zakotven např. v severských zemích jakou jsou Dánsko, Švédsko, Finsko, Norsko.

2.3.2 Model specializovaného ústavního soudnictví

Druhou koncepcí ústavního soudnictví je koncepce centralizovaného soudnictví. Ústavní pravomoc má pouze soud, který je na tuto problematiku specializován – zpravidla nazýván soudem ústavním.

Tento model ústavního soudnictví je typický pro Českou republiku a je ustanoven v Ústavě ČR. Sídlo Ústavního soudu ČR je situováno v Brně. Koncentrované soudnictví je používáno též v SRN a Francii (Filip, 2001, s. 391-393).

2.4 Principy ústavního soudnictví

Ústavní soudnictví zabývající se ústavní ochranou funguje na základě několika principů.

2.4.1 Princip výkonu soudní moci jménem republiky

Jedná se o republikánskou podobu vlády, kde zdrojem soudní moci je lid. Rozhodování soudů se děje jménem republiky.

2.4.2 Princip nezávislosti soudů

Čl. 81 Ústavy ČR je uvedeno, že soudní moc je vykonávána soudy nezávisle. Což je charakteristické zejména těmito znaky:

- soudy představují samostatnou soustavu orgánů,
- soudní moc je zakotvena v č. 81 – 96 Ústavy ČR a v Listině základních práv a svobod,
- zákonodárna a výkonná moc nemají právo vykonávat moc soudní.

2.4.3 Princip nezávislosti a nestrannosti soudců

Nezávislost a nestrannost soudců je zakotvena v čl. 82 odst. 1 Ústavy ČR. Tento princip se vyznačuje následujícími rysy:

- zákon stojí nad soudcem,
- soudce jmenuje prezident republiky,
- soudce nemůže být proti své vůli odvolán nebo přeložen k jinému soudu, až na výjimky stanovené zákonem,
- soudce nesmí být podjatý k věci, která je předmětem jeho řízení.

2.4.4 Princip jednání senátem

ÚS Rozhoduje se v plénu či senátech (Man, Schelle, 2006, s. 98). Svůj význam má též soudce zpravodaj, o němž pojednává § 42-43 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZÚS“). Soudce zpravodaj má za úkol připravit věci k projednání v plénu či senátu. Další činností vykonávanou soudcem zpravodajem je shro-

mažďování listinných důkazů a provádění výslechnů svědků a doručení návrhu rozhodnutí účastníkům jednání.

2.4.5 Princip rovnosti účastníků řízení před soudem

Princip vyjadřuje rovné postavení práv všech účastníků soudu – čl. 96 odst. 1 Ústavy ČR.

2.4.6 Princip ústnosti a princip veřejnosti soudního jednání

V čl. 96 odst. 2 je dáno, že soudní jednání je ústní a veřejné, výjimky stanoví zákon (Man, Schelle, 2006, s. 97-99).

2.5 Charakteristika Ústavního soudu ČR

Výše jsem uvedl principy, na kterých je ústavní soudnictví postaveno, a protože Ústavní soud ČR (dále jen „ÚS“) vystupuje v roli garanta ochrany lidských práv, chtěl bych zde přiblížit jeho charakteristiku.

ÚS tedy vychází z ústavních principů soudnictví, při vykonávání své činnosti užívá metod soudnictví a dle čl. 83 Ústavy ČR je ÚS stanoven garantem ochrany ústavnosti. Sídlem ÚS je Brno a není součástí soustavy obecných soudů. Další úpravy ÚS (postavení, působnost, organizace a činnost) jsou zakotveny v čl. 83 – 89 Ústavy ČR a v ZÚS (Man, Schelle, 2006, s. 97-99).

ÚS se kromě ochrany ústavnosti zabývá též problematikou ochrany základních lidských práv a svobod, a to v rámci vztahu s orgány moci výkonné a taktéž vůči soustavě obecných soudů. Je třeba si uvědomit, že ÚS nemá právo přezkoumávat rozhodnutí obecných soudů, hodnotit důkazy, tudíž neřadí se jako další soudní instance, není tedy vrcholem soustavy soudů. Rozhodnutí obecných soudů ÚS přezkoumává pouze v případě, že došlo jejich vinou k porušení základních lidských práv a svobod.

Pro ÚS je též charakteristické, že proti jeho rozhodnutí nelze podat žádný opravný prostředek. Rozhodnutí ÚS není již přezkoumatelné a je konečné. Jedinou možností jak napadnout jeho rozhodnutí, je obrátit se na mezinárodní orgány, které se zabývají mezinárodními smlouvami a jejich dodržováním (Filip, 2001, s. 393-396).

2.5.1 Organizace Ústavního soudu

ZÚS se člení na pět různých částí. Část první (§ 1-26) informuje o organizaci, struktuře a postavení funkcionářů ÚS. Druhá část (§ 27-125) pojednává o řízení před ÚS, třetí o platových podmínkách (§ 131), čtvrtá (§ 132-144) se zabývá kárnou odpovědností soudců a nakonec pátá část (§145-150), která pomocí přechodných a závěrečných ustanovení řešila otázky vzniklé z důsledku zániku Ústavního soudu ČSFR (Filip, 2001, s. 396-397).

ÚS je tvořen 15 soudci, kteří se usnáší v plénu a senátech. Pod podmínkou souhlasu Senátu, může soudce ÚS jmenovat prezident republiky, funkční období soudce ÚS je 10 let (Postavení a pravomoci Ústavního soudu).

Plénum – pravidla pro jednání pléna určuje kворum, obecně je nejméně deset soudců a nejméně dvanáct soudců, a to za situace vyslovení zániku funkce. Plénum je usnášeníschopné za většiny přítomných soudců. Co se závažných případů týče, pak může rozhodovat v kvalifikované třípětinové většině vycházející z celkového počtu soudců.

Senáty ÚS – Ústavní soud je tvořen čtyřmi tříčlennými senáty a jejich agendu má na starosti plénum. Rozhodovací pravomoc nabudou senáty jedině v plném počtu za účasti předsedy, jenž je jmenován předsedou ÚS na dobu jednoho kalendářního roku.

Soudce zpravodaj – funkce soudce zpravodaje spočívá v přípravě návrhu věci, která se má projednávat v plénu či senátech (Filip, 2001, s. 398-405).

2.5.2 Postavení soudce Ústavního soudu

Moc ústavního soudu je vykonávána ústavními soudci a spolu s jejich činností je spojeno i jejich postavení. Soudci ÚS musí splňovat určité předpoklady, aby mohli vykonávat svou funkci. Zde uvedu, o jaké předpoklady se jedná a jaké znaky funkce ústavního soudce s sebou nese.

Soudce ÚS nabývá svou funkci jmenováním prezidenta ČR za souhlasu Senátu na dobu 10 let, jedná se o funkci veřejnou.

Ústavou ČR (čl. 84 odst. 3) je stanoveno, za jakých podmínek může soudce ÚS vykonávat svoji funkci:

- čistý trestní rejstřík,
- pasivní volební právo do Senátu,

- státní občanství ČR,
- vysokoškolské právnické vzdělání,
- nejméně desetiletá praxe v právnickém povolání.

Mezi znaky, kterými se vyznačuje postavení soudce ÚS, řadíme například rovnost, imunitu a nezávislost aj.

Rovnost soudců se vyznačuje tím, že rozhodují v plénu nebo v senátech, tedy kolegiálně. K vyloučení soudce může dojít jedině z hlediska jeho podjatosti či kárného řízení. Pokud je dosaženo rovnosti hlasů při rozhodování, pak rozhoduje hlas předsedy (*primus inter pares*).

Ustanovení čl. 81 a čl. 82 odst. 1 Ústavy ČR stanovuje soudní nezávislost, soudci jsou tedy při svém rozhodování nestranní a rozhodují dle svého nejlepšího přesvědčení. Jak je uvedeno v čl. 10 Ústavy ČR, soudci ÚS se musí řídit pouze ústavními zákony a mezinárodními smlouvami.

Co se imunity týče, tak podobně jako u členů Parlamentu, je uznána i soudcům ÚS. Soudci nemůžou být trestně stíháni, ani vzati do vazby, aniž by to nebylo odsouhlaseno Senátem, jedná se o imunitu procesní. Existuje zde též imunita materiální, což znamená, že soudce nelze stíhat ani za přestupek. Přestupek lze projednat jedině v kárném řízení dle § 133 odst. 2 ZÚS.

Jako další znak uvedu inkompatibilitu, tedy neslučitelnost výkonu funkce soudce s funkcemi a činnostmi jinými. Podle § 4 odst. 3 je stanoveno, že soudce nemůže zároveň vykonávat jinou placenou funkci či výdělečnou činnost. Existují ale výjimky, mohu zmínit například činnost pedagogickou či vědeckou, správu vlastního majetku apod.

Nezbytné je též materiální zabezpečení soudců ÚS, o němž se zmiňuje zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce a představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu.

Soudce ÚS se může kárně provinit a tak ohrozit vážnost soudu, což může v nejhorším případě mít za následek ukončení funkce soudce ÚS (Filip, 2001, s. 406-411).

2.5.3 Obecná pravidla pro řízení před Ústavním soudem ČR

Zahájení ústavního řízení nastává dnem doručení návrhu ÚS. Navrhovatele určí v jednotlivých případech zákon. Za účastníky považujeme navrhovatele a subjekty, které určí zákon. A ti, jimž zákon přiznává postavení účastníka, se nazývají vedlejší účastníci.

Návrh na zahájení ústavního řízení musí být podán písemně spolu s datem a podpisem. Z návrhu musí být patrné:

- *kdo jej činí,*
- *které věci se týká a co sleduje,*
čeho se navrhovatel domáhá.

ÚS se řídí stížnostním petitem návrhu (tedy tím, co navrhovatel předložil a čeho tím chce dosáhnout), jímž je vázán, avšak není vázán jeho odůvodněním. ZÚS stanoví, které návrhy jsou považovány za nepřípustné. Soudce ÚS musí být nestranný, jinak hrozí jeho vyloučení.

Fyzické a právnické osoby jakožto účastníci řízení mají povinnost být zastoupeny zástupcem v podobě advokáta či notáře.

Pokud se rozhoduje v plénu nebo v senátech, jednání musí proběhnout ústní formou. Podle § 44 odst. 2 ZÚS je možné se ústního jednání zříci v případě, že nepovede k dalšímu objasnění věci a za podmínky souhlasu účastníků jednání.

Jednání probíhá veřejně, může se ho tedy kdokoliv zúčastnit. Pokud si to ale situace vyžaduje, může být účast veřejnosti značně omezena, dokonce i vyloučena.

Provádění důkazů probíhá podobně jako u občanského soudního řízení. Úkolem ÚS je zjistit skutkový stav pomocí různých prostředků, mezi které řadíme:

- *výslech svědků*
- *znalecký posudek*
- *zprávy a vyjádření orgánů a právnických osob*
- *listiny*
- *ohledání a výslech účastníků.*

Nálezy ÚS se uveřejňují ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, ne všechny nálezy ale musí být uveřejněny. Nálezy ÚS podléhají jisté klasifikaci ve smyslu jejich vykonatelnosti:

- nálezy vykonatelné dnem, kdy jsou vyhlášeny ve Sbírce zákonů, pokud se ÚS nerozhodne jinak. Jedná se například o nálezy ve smyslu návrhu na zrušení právního předpisu,
- dále to jsou nálezy vykonatelné vyhlášením, označované jako nálezy prezidentské a mandátové. Radíme sem například nálezy týkající se ústavní žaloby prezidenta,
- jako poslední typ nálezů ÚS bych chtěl uvést nálezy vykonatelné doručením jejich písemného vyhotovení účastníkům jednání.

Náklady za řízení před ÚS jsou hrazeny z rozpočtu ÚS a náklady, které vzniknou účastníkům soudního jednání, si hradí účastníci sami, pokud není zákonem stanoveno jinak.

Druhy řízení před ÚS:

- *řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů,*
- *řízení o ústavních stížnostech,*
- *řízení o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora,*
- *řízení v pochybnostech o ztrátě volitelnosti a neslučitelnosti výkonu funkce poslance nebo senátora podle čl. 25 Ústavy ČR,*
- *řízení o ústavní žalobě proti prezidentu republiky,*
- *řízení o návrhu prezidenta republiky na zrušení usnesení obou komor Parlamentu podle čl. 66 Ústavy ČR,*
- *řízení o opatřeních nezbytných k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu,*
- *řízení ve sporech o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy.*

Rozhodování týkající se řízení ÚS se uskutečňuje na bázi otázek příbuzné povahy. Tedy pro ustanovení obsažena v čl. 87 odst. 1 Ústavy ČR neexistuje žádná zvláštní procedura (Filip, 2001, s. 413-419).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 OCHRANA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD VE SPOJITOSTI S PRÁVNÍ JISTOTOU V JUDIKATUŘE ÚSTAVNÍHO SOUDU

Již v teoretické části mé bakalářské práce jsem zmínil pojem právní jistoty jako jednoho ze základních principů právního státu, který zaručuje státní ochranu práv všem občanům.

Právní jistota spočívá v tom, že můžeme mít důvěru v právo, a to každý bez výjimky. Jinými slovy se můžeme spolehnout na státem garantovanou ochranu našich práv v případě, že nám v našich právech bude neprávem bráněno. V takovém případě je povinností státu postihnout jednání, které narušuje nejen práva a svobody zákonem předvídanou sankcí.

Dalším aspektem právní jistoty je, že podobné případy jsou posuzovány podobným způsobem, a to spravedlivě a nestranně příslušným orgánem (Knapp, 1995, s. 205). Znamená to tedy, že nikdo nemůže být ve svých právech omezen, pokud to není dáno zákonem.

S pojmem právní jistoty jsou spojeny určité atributy (Gerloch, 2007, s. 283):

- *jistota, že bude tvořeno dobré právo,*
- *jistota, že nikdo nebude bez zákonných důvodů omezen ve svých právech,*
- *jistota, že bude šetřeno nabytých práv,*
- *jistota, že každý se domůže svých práv,*
- *jistota, že bude spravedlivě postižen každý, kdo právo porušuje.*

Výše uvedené vlastnosti právní jistoty můžou být promítnuty ve vztahu k retroaktivitě, legitimnímu očekávání, nabytým právům či předvídatelnosti rozhodnutí. A právě problematiku těchto pojmů ve spojitosti s právní jistotou se budu snažit přiblížit na judikatuře ÚS.

3.1 Právní jistota v judikatuře ÚS

Právní jistota je zásada, která musí být ÚS chráněna. Tuto ochranu právní jistoty jakožto základního principu právního státu přiblížím na níže uvedeném nálezu ÚS vybraného z judikatury ÚS.

3.1.1 Výběr z judikatury ÚS

- **Nález ÚS vydaný dne 26. 11. 2002, sp. zn. II. ÚS 296/01:**

V nálezu je výslovně uvedeno:

jedním ze základních znaků a předpokladů právního státu a zároveň právní jistoty jako jednoho z jeho atributů je takové uspořádání, v němž každý může mít důvěru v právo (srov. Knapp, V.: Teorie práva, Praha, C.H. Beck 1995, s. 205). Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře opakovaně používá jako jedno ze základních kritérií kvality práva jeho předvídatelnost (srov. Rekvényi proti Maďarsku, 1999, Feldek proti Slovensku, 2001). Princip právní jistoty ve smyslu nutné předvídatelnosti důsledků právního předpisu a nároků na jeho určitost a srozumitelnost však nelze omezovat pouze na samotný text právního předpisu. Následnou interpretací při soudním rozhodování, bez ohledu na to, zda soudní rozhodování má či nemá precedenční charakter, dochází k jeho dalšímu dotváření. Předvídatelnost výsledku tohoto postupu spolugarantuje právní jistotu a zajišťuje obecnou důvěru v právo. Jestliže soud interpretuje a aplikuje závazné ustanovení zákona, které upravuje jeho další procesní postup tak, že má být respektován právní názor vyslovený soudem vyšší instance, musí tak soud učinit způsobem, který je ve smyslu závazného právního názoru nadřazeného soudu a ve vztahu k vlastním dříve vysloveným právním závěrům v téže věci pro účastníky řízení předvídatelný.

Pokud městský soud rozhodl ve svých dvou rozhodnutích v téže věci na základě totožných skutkových zjištění diametrálně odlišným způsobem a svůj názorový posun přezkoumatelně neodůvodnil, je jeho rozhodnutí napadené ústavní stížností v rozporu s ústavně chráněným principem právní jistoty a zasáhlo do práva stěžovatele na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 Listiny.

Z tohoto odůvodnění v nálezu ÚS vyplývá, že právní jistota je jedním ze základních předpokladů právního státu a musí být náležitě chráněna a předvídatelnost soudního rozhodnutí je její součástí. Předvídatelnost výsledku tedy funguje na bázi spolugarance právní jistoty a je tak zajištěna obecná důvěra v právo. Soud by měl rozhodovat ve skutkově podobných případech podobným způsobem, pokud by se jeho rozhodnutí lišila, musí je náležitě zdůvodnit, jinak by došlo k porušení principu právní jistoty.

3.2 Zákaz retroaktivity

Zákon nebo jiný právní předpis nemůže působit zpětně, jedná se tedy o zpětnou účinnost či působení zákona nebo jiného právního předpisu. Rozlišuje se retroaktivita pravá a nepravá. Retroaktivita je považována za nepřipustnou, a to z toho důvodu, že se dostává do sporu s právní jistotou (Gerloch, 2007, s. 97).

3.2.1 Pravá retroaktivita

Pravou retroaktivitou se rozumí, že účinnost právního předpisu začne dříve než jeho platnost. Právní předpis tedy nabyt účinnosti již v době své neexistence a na právní skutečnosti uskutečněné v minulosti se tedy vztahuje zákon pozdější. Retroaktivita pak zapříčiní, že určitá práva a povinnosti se změní, vzniknou nebo zaniknou.

Vyloučenost retroaktivity je typická pro oblast trestního práva, a to z důvodu neporušení principu právní jistoty. Nikdo totiž nemůže být trestně odpovědný za činy, které v době kdy byly spáchány, nebyly označeny zákonem jako trestné.

Připustnost pravé retroaktivity je pouze výjimečná. Mezi výjimky patří např. válečné zločiny, genocidia... Tyto zločiny aj. se dostávají do sporu s právem mezinárodním, nejsou postižitelné právem vnitrostátním, a proto je retroaktivita výjimečně přípustná. Dále je přípustná tehdy, pokud je in favorem – tedy ve prospěch adresáta (Gerloch, 2007, s. 97-98).

O retroaktivitě pojednává též Listina základních práv a svobod, a to v čl. 40 odst. 6, kde je vysloveně uvedeno: *Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.*

Jak uvádí Gerloch (2007, s. 98) pravou retroaktivitou se rozumí: *zpětně se měnící právní poměry, tj. že se podle v současnosti platné a účinné právní úpravy posuzují právní vztahy, právní skutečnosti i právní chování a jednání, které se uskutečnily dříve (např. po zavedení školného na vysokých školách by je měli zaplatit všichni, i když již školu dávno absolvovali). Nová právní úprava tedy mění právní následky, které podle práva nastaly přede dnem její platnosti.*

3.2.2 Nepravá retroaktivita

Nepravá retroaktivita je obecně přípustná. Nelze přímo mluvit o zpětné působnosti. Nepravá retroaktivita jako důsledek změn právního řádu se zabývá ochranou již nabytých práv a s nimi spojenými zásahy do těchto práv. Právní vztahy, práva a povinnosti se posuzují podle právních předpisů, které byly účinné v době vzniku těchto právních vztahů, práv a povinností, avšak obsah těchto práv a povinností by měl být shodný pro všechny právní subjekty a řídí se dle účinnosti nových normativních právních aktů (Gerloch, 2007, s. 99).

Jako příklad můžu uvést manželství, kdy jeho vznik je posuzován podle právních předpisů platných v den, kdy bylo manželství uzavřeno, ale práva a povinnosti obou manželů se již řídí dle aktuálního platného zákona, tedy zákonem o rodině a občanským zákoníkem.

Jedná se tedy o střed právní jistoty a principu rovnoprávnosti, neboli formální a materiálové (obsahové) spravedlnosti (Gerloch, 2007, s. 99).

3.2.3 Výběr z judikatury ÚS

- **Nález ÚS vydaný dne 25. 8. 2011, sp. zn. IV. ÚS 3202/08 #3:**

zde se ÚS zabýval posuzováním retroaktivity rozhodnutí obecných soudů. Stěžovatelka podala u okresních soudů návrh na nařízení exekuce. Bylo zjištěno, že povinný nemá postižitelný majetek a exekuční řízení byla se souhlasem navrhovatelky zastavena. Poté okresní soudy rozhodovaly o nákladech exekuce. Bylo rozhodnuto, že náklady spojené s exekucí má uhradit stěžovatelka, ta se ale proti tomuto rozhodnutí brání:

ve všech výše uvedených řízeních tak bylo stěžovatelce uloženo uhradit náklady exekuce v podobě hotových výdajů exekutora ve výši 4.165,- Kč, a to s odkazem na ustanovení § 89 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (dále jen "exekuční řád"), ve znění účinném od 1. 1. 2008 (po novele provedené zákonem č. 347/2007 Sb.), jež stanoví, že v případě zastavení exekuce pro nemajetnost povinného hradí paušálně určené či účelně vynaložené výdaje exekutorovi oprávněný. Krajské soudy nepřisvědčily právnímu názoru stěžovatelky, že by při rozhodování o náhradě nákladů exekuce mělo být postupováno podle právní úpravy účinné v době podání návrhu na nařízení exekuce, tzn. dle ustanovení § 89 exekučního řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2007, dle něž měl veškeré náklady exekuce hradit povinný, a to i pokud byla exekuce zastavena z důvodu jeho nemajetnosti. Krajské soudy měly za to, že při absenci přechodných ustanovení, jež by

tuto otázku výslovně upravovala, je třeba, vzhledem k tomu, že se jedná o ustanovení procesního práva, postupovat dle právní úpravy platné v okamžiku vydání rozhodnutí.

Stěžovatelka v ústavních stížnostech namítala, že **napadená rozhodnutí obecných soudů** byla v části, týkající se její povinnosti hradit náklady exekuce, založena na nesprávném právním posouzení a **porušovala princip právní jistoty a důvěry v právo. V době, kdy byl podán návrh na nařízení exekuce, stanovila platná právní úprava, jakož i ustálená praxe, že veškeré náklady exekučního řízení v případě jeho zastavení pro nedostatek majetku povinného má hradit povinný. Opačný výklad, zvolený obecnými soudy, zakládá pravou retroaktivitu, jež je z hlediska ústavněprávního neakceptovatelná.** Jestliže by již při podání návrhu na nařízení exekuce platila aktuální právní úprava, stěžovatelka by jistě více zvažovala rizika soudní exekuce a tomu by odpovídal i její další postup. Takto **došlo** v důsledku změny právní úpravy mimo jiné i **ke zpětné změně finančních aspektů** dohody mezi stěžovatelkou a soudní exekutorkou, což je typický **následek pravé retroaktivity**. Ze všech těchto důvodů stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud v záhlaví citovaná rozhodnutí svým nálezem zrušil a aby jí přiznal náhradu nákladů právního zastoupení ve smyslu § 83 zákona o Ústavním soudu, a to s ohledem na její špatnou finanční situaci zapříčiněnou náklady, které jí v souvislosti s rozhodováním obecných soudů v obdobných kauzách vznikly.

Obecné soudy ve svém rozhodnutí pochybily, když se o nákladech za exekuci řídily podle exekučního řádu ve znění zákona č. 347/2007 Sb. (tj. ve znění účinném od 1. 1. 2008), z čehož plyne jasný důkaz pravé retroaktivity.

- **Nález ÚS vydaný dne 4. 2. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96:**

obecně v případech časového střetu staré a nové právní normy platí **nepravá retroaktivita**, tj. od účinnosti nové právní normy se i právní vztahy, vzniklé podle zrušené právní normy, řídí právní normou novou. Vznik právních vztahů, existujících před nabytím účinnosti nové právní normy, právní nároky, které z těchto vztahů vznikly, jakož i vykonané právní úkony, se řídí zrušenou právní normou (důsledkem opačné interpretace střetu právních norem by byla pravá retroaktivita). Aplikuje se tady princip ochrany minulých právních skutečností, zejména právních konání.

Zbývá tedy vyřešit otázku ústavněprávní akceptovatelnosti **nepravé retroaktivity** § 45 odst. 3 zákona č. 92/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, v důsledku které po nabytí své účinnosti lex posterior změnil, resp. zrušil právní poměry, jež vznikly na základě legis prio-

ris. Zrušení staré a přijetí nové právní úpravy je nutně spjato se zásahem do principů rovnosti a ochrany důvěry občana v právo. Dochází k tomu v důsledku ochrany jiného veřejného zájmu či základního práva a svobody. Posuzování tohoto konfliktu hlediskem proportionality s ohledem na intertemporalitu by mělo vést k závěru o druhu legislativního řešení časového střetu právních úprav. Proporcionalitu lze přitom charakterizovat tak, že vyšší stupeň intenzity veřejného zájmu, resp. ochrany základních práv a svobod odůvodňuje vyšší míru zásahu do principů rovnosti a ochrany důvěry občana v právo novou právní regulací. Platí tu zároveň maxima, prikazující v případě omezení základního práva, resp. svobody šetřit jeho podstatu a smysl (čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod). Při posouzení způsobu legislativního řešení intertemporality tudíž sehrává svou roli nejen míra odlišnosti nové a staré právní úpravy, nýbrž i společenská naléhavost zavedení nové právní úpravy ap.

ÚS se zde zabýval ústavností právní úpravy, díky níž zanikla již dříve uzavřená nájemní smlouva. ÚS došel k závěru, že nedošlo ke zpětné účinnosti. Zákon totiž nezasahoval do práv a povinností, které existovaly ještě před tím, než zákon nabyl své účinnosti. Došlo pouze k úpravě zákonem právních vztahů s účinností do budoucna. ÚS tedy konstatoval, že se jedná o retroaktivitu nepravou - která je přípustná, jelikož se musí brát v potaz ohled na ochranu jiného veřejného zájmu a naléhavost zavedení nové právní úpravy. Návrh ÚS tedy zamítl.

3.3 Legitimní očekávání a předvídatelnost rozhodnutí

Oprávněné očekávání neboli princip legitimního očekávání má stejně jako předvídatelnost rozhodnutí k základnímu principu právního státu – principu právní jistoty velmi blízký vztah, legitimní očekávání i předvídatelnost rozhodnutí jsou totiž součástí právní jistoty. Jsou tedy jedním ze znaků právního státu.

Nelze nalézt přesnou definici legitimního očekávání, je to z důvodu jeho nejednoznačné formulace. Žádný zákon tedy neobsahuje jeho přesné vymezení. Jedná se o princip, který by měl být dodržován a ctěn, nemusí být tedy součástí zákona.

Jan Hrabák (2009) definoval legitimní očekávání takto: *legitimní očekávání můžeme obecně vymezit jako právem chráněný nárok fyzické nebo právnické osoby počítat s udržením urči-*

tého právního stavu a nárok na poskytnutí ochrany proti jakékoliv změně tohoto stavu, kterou fyzická nebo právnická osoba nemohla rozumně očekávat.

Přiblížit pojem legitimního očekávání spolu s předvídatelností rozhodnutí se pokusím na níže vybraných nálezech ÚS.

3.3.1 Výběr z judikatury ÚS

- **Nález ÚS vydaný dne 3. 3. 2005, sp. zn. II. ÚS 329/04:**

*pro posouzení věci si Ústavní soud vyžádal od příslušného živnostenského úřadu spisy vztahující se k dané věci (konkrétně spisy Okresního živnostenského úřadu v Hradci Králové č. j. RZ2/1/2/02/Du a RZ2/2/2/02/Du). Ústavní soud se nejprve zabýval námitkami směřujícími proti rozhodnutí Nejvyššího správního soudu. Jak již Ústavní soud v minulosti několikrát konstatoval (např. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 690/01, Sbíрка nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 29, nález č. 45), **ke znakům právního státu a mezi jeho základní principy neoddělitelně patří zásada právní jistoty. Její nezbytnou součástí je jak předvídatelnost práva, tak i legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci v souladu s právem a zákonem stanovenými požadavky. Tato předvídatelnost je vyjádřením postulátu, podle kterého se lze v demokratickém právním státě spolehnout na to, že ve své důvěře v platné právo nebude nikdo zklamán. Pouze takto předvídatelné chování naplňuje v praxi fungování materiálně chápaného demokratického právního státu a vylučuje prostor pro případnou svévoli. Ústavní soud z vyžádaných spisů dovedl, že se v posuzované věci původně jednalo o dva případy, které se po skutkové stránce v podstatě shodovaly. V prvním případě bylo rozhodnuto Nejvyšším správním soudem ve prospěch subjektu, za nějž vystupoval stěžovatel jako statutární zástupce (rozhodnutí správních orgánů byla zrušena s odůvodněním, že došlo k procesnímu pochybení). Následné rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve stěžovatelem napadeném řízení, vycházející v podstatě z totožného skutkového základu, bylo naopak zamítavé, neboť Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že postup správních orgánů byl v souladu s procesními předpisy. V daném případě tedy došlo k porušení principu předvídatelnosti soudního rozhodnutí, a tím i k porušení zásady právní jistoty. Nejvyšší správní soud totiž rozhodl odlišným způsobem u dvou skutkově shodných případů. Kromě porušení zásady právní jistoty, která náleží mezi atributy právního státu, tím narušil i důvěru jednotlivce v právo a právní stát. Nejvyšší správní soud***

zároveň zanedbal svoji úlohu vrcholného soudního orgánu, spočívající v zajišťování jednoty rozhodování. Již tyto skutečnosti by odůvodňovaly zásah Ústavního soudu v podobě zrušujícího nálezu.

Zde vidíme, že ÚS uznává jako součást principu právní jistoty jak předvídatelnost práva, tak legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci v souladu s právem a zákonem stanovenými požadavky.

*Na základě výše uvedených skutečností je namístě uzavřít, že **Nejvyšší správní soud nerespektoval princip právního státu**, zakotvený v čl. 1 Ústavy, a svým rozhodnutím porušil dále ustanovení čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny, které zakotvuje právo na soudní ochranu a soudní přezkum zákonnosti rozhodnutí orgánu veřejné správy, ale také čl. 90 Ústavy, který soudům ukládá, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Pochybení mající za následek porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 shledal Ústavní soud i v průběhu řízení před správními orgány.*

Z nálezu je patrné pochybení Nejvyššího správního soudu, rozhodoval ve dvou případech, které jsou si skutkově podobné, avšak u každého případu rozhodl jinak. V prvním případě rozhodl ve prospěch subjektu a rozhodnutí správních orgánů byla zrušena s odůvodněním, že došlo k procesnímu pochybení. V druhém případě, kdy se jednalo v podstatě o totožný případ, Nejvyšší správní soud rozhodl verdiktem opačným, tedy že rozhodnutí správních orgánů nezrušil, jelikož jejich postup byl v souladu s procesními předpisy, čímž ale Nejvyšší správní soud porušil princip předvídatelnosti a nedošlo tak k naplnění zásady právní jistoty. Došlo tedy k nerespektování principu právního státu Nejvyšším správním soudem.

U tohoto nálezu je tedy zřejmé, že ÚS ctí a chrání principy legitimního očekávání a předvídatelnosti rozhodnutí, jež jsou součástí právní jistoty.

- **Usnesení ÚS vydané dne 4. 11. 2010, sp. zn. III. ÚS 2722/10:**

zde chci poukázat na rozhodnutí ÚS, podle nějž stěžovatel není v právu, a tak nedošlo k porušení legitimního očekávání a předvídatelnosti rozhodnutí soudu.

*V ústavní stížnosti, podané řádně a včas, stěžovatelka navrhla zrušení shora označených rozhodnutí vydaných v řízení o zaplacení částky 1 254 600 Kč. **Stěžovatelka tvrdí**, že jejich vydáním **bylo porušeno její právo na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy o ochraně lid-***

ských práv a základních svobod, **právo na předvídatelnost rozhodnutí soudu a princip rovnosti.**

Stěžovatelkou je zde právnická osoba Gumárny Zubří, která se domáhá zrušení rozhodnutí obecných soudů. Krajský soud ústavní stížností napadeným rozsudkem změnil rozsudek soudu okresního, a to tak že zamítl žalobu stěžovatelky, ve které se stěžovatelka domáhá, aby žalovaní zaplatili částku 1 254 600 Kč stěžovatelce. Stěžovatelka zde vystupuje jako ručitel za závazky společnosti GUMZU spol. s r. o. vůči společnosti TRANSFINANCE a. s. Společnost GUMZU je tedy dlužníkem a jako dlužník své závazky nesplnila. Nesplněním závazku tak vznikla povinnost ručiteli zaplatit částku 1 254 600 Kč.

Soudy obou stupňů posuzovaly uplatněný nárok stěžovatelky z titulu ručení žalovaných jako jednatelů společnosti s ručením omezeným za závazky této společnosti. Odvolací soud však dospěl při posouzení ručitelského závazku k jinému závěru než soud prvního stupně. Soud prvního stupně aplikoval ustanovení § 193 odst. 2 ve spojení s ustanovením § 135 odst. 2 obchodního zákoníku ve znění platném v roce 1996, kdy bylo dle jeho názoru prokázáno splnění podmínek pro podání návrhu na prohlášení konkurzu na společnost GUMZU spol. s r. o. Odvolací soud dospěl k závěru, že v této věci je rozhodná právní úprava platná nejdříve ke dni vzniku hlavního závazku, tj. po 31. 12. 2001, kdy již obchodní zákoník ručení statutárních orgánů obchodních společností za jejich závazky pro případ porušení povinnosti podat návrh na prohlášení konkurzu neupravoval. Ústavní stížností napadeným rozsudkem rozhodl tak, že žalobu stěžovatelky zamítl.

Soud první instance rozhodl, že byly naplněny podmínky pro podání návrhu na prohlášení konkurzu na společnost GUMZU spol. s r. o. Odvolací soud byl ale jiného názoru, kdy podle něj nebyly splněny podmínky pro podání návrhu na prohlášení konkurzu. Žaloba stěžovatelky byla tak odvolacím soudem zamítnuta.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala stěžovatelka dovolání, ve kterém tvrdila, že odvolací soud by se měl řídit dle ustanovení § 118a odst. 2 OSŘ, byla by tak utrpěná újma stěžovatelky nahrazena, což bylo Nejvyšším soudem zamítnuto – nebylo třeba postupovat dle ustanovení § 118a odst. 2 OSŘ a dal za pravdu soudu odvolacímu.

*Stěžovatelka v ústavní stížnosti nesouhlasí s uvedeným závěrem Nejvyššího soudu a tvrdí, že otázka, zda by jí způsobená újma byla uhrazena z titulu ručitelského závazku nebo z titulu náhrady škody, nebyla z jejího pohledu zásadní. **Podstatné je dle stěžovatelky na-***

hrazení utrpěné újmy. V případě, kdy by soud stěžovatelku o hmotném právu poučil, byla by již utrpěná újma stěžovatelce nahrazena. Stěžovatelka dále polemizuje s výkladem a aplikací ustanovení § 118 odst. 2 OSŘ tak, jak jej učinily obecné soudy. Tvrdí, že jak Nejvyšší soud, tak soud odvolací se nedostatečně vypořádaly se všemi zjištěnými skutečnostmi a zcela formalistickým způsobem zabránily nahrazení újmy stěžovatelky. V důsledku jejich postupu mělo dojít k porušení práva stěžovatelky na legitimní očekávání, práva na předvídatelnost rozhodnutí soudu, porušení principu rovnosti a práva na spravedlivý proces.

Poté, co Ústavní soud posoudil argumenty stěžovatelky obsažené v ústavní stížnosti a konfrontoval je s obsahem napadených rozhodnutí, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

Postupem Nejvyššího soudu a stejně tak soudu odvolacího mělo dojít k porušení legitimního očekávání a práva na předvídatelnost rozhodnutí soudu. Nejvyšší soud se ale dostatečně zabýval námitkou stěžovatelky o aplikaci § 118a odst. 2 OSŘ na posuzovanou věc a nemohlo tak dojít k porušení základních principů právního státu.

Argumenty stěžovatelky jsou vesměs polemizujícího charakteru a v rovině podústavního práva. Úkolem ÚS není se zabývat právem podústavním, ale zabývat se porušením základního práva a svobody. Nesouhlas stěžovatelky s rozhodnutími obecných soudů ale neznamená, že jsou porušeny její základní práva a svobody.

Ústavnímu soudu proto nepřísluší provádět přezkum rozhodovací činnosti obecných soudů ve stejném rozsahu jako obecné soudy v odvolacím, případně dovolacím řízení a posuzování věci z hledisek běžné zákonnosti, což stěžovatelka v podstatě požaduje.

ÚS shledal tedy návrh jako neopodstatněný.

3.4 Ochrana nabytých práv

Další zásadou spadající pod základní princip právního státu je zásada zvaná ochrana nabytých práv – týká se především práv subjektivních. V literatuře je možné se setkat též s označením princip ochrany práv nabytých v dobré víře.

Princip ochrany práv nabytých v dobré víře je spojen, jak jsem uvedl výše, s právy subjektivního charakteru. Nositel práv je vnitřně subjektivně přesvědčen, že práva, která nabyl, nabyl v dobré víře, v souladu se zákonem. Tato subjektivní práva musí být chráněna, má-li

být splněna podstata právní jistoty. Právní nauka však už neuvádí, jakým konkrétním způsobem a za jakých okolností má být ochrana těchto práv vykonávána. Což poté může vézt ke konfliktům vyústěným v soudní spory (Landgráf, 2011).

Pokud je zajištěna ochrana nabytých práv, pak je naplněna podstata právní jistoty a je tímto zaručena. Nabytá práva, stejně jako legitimní očekávání či předvídatelnost rozhodnutí totiž právní jistotu jako základní princip právního státu utvářejí.

Ochrana nabytých práv souvisí úzce s retroaktivitou ve smyslu, že někým nabytá práva dle zákona nemohou být zpětně odebrána účinností pozdějšího zákona. Právní stav by tedy neměl být působením zpětné účinnosti změněn (Knapp, 1995, s. 209). Pokud dojde k situaci přijetí nového právního předpisu, pak by tento právní předpis neměl způsobit zánik takových právních vztahů, které upravoval právní předpis dřívější. Pro tuto zásadu není přípustné, aby došlo ke změně minulého právního účinku.

U zásady ochrany nabytých práv je stejně jako u retroaktivity určitý předpoklad existence právního vztahu, kdy tento právní vztah v průběhu své existence nenabyl účinnost nového právního předpisu, ale moment nabytí účinnosti nového právního předpisu překročil (Hurdík, Fiala, Koželová, 2006, s. 99). Dle Hurdíka, Fialy a Koželové (2006) rozdíl mezi retroaktivitou a zásadou ochrany nabytých práv spočívá v tom, že retroaktivita působí zpětnou účinností do minulosti, tedy do stadia, než byl přijat nový právní předpis. Zatímco u zásady ochrany nabytých práv je tomu naopak, tato zásada působí z minulého období do období budoucího. Myšleno tím stádium po nabytí účinnosti nového právního předpisu. Nový právní předpis musí dříve nabytá práva uznávat a respektovat a neměl by je zbavit jejich platnosti, nýbrž je chránit.

3.4.1 Výběr z judikatury ÚS

- **Nález ÚS vydaný dne 11. 5. 2011, sp. zn. II. ÚS 165/11:**

S principem ochrany nabytých práv v dobré víře jsem se setkal především ve spojitosti s otázkou nabytí nemovitosti od nevlastníka.

Výše jsem uvedl, že nekonkretizování způsobu ochrany principu dobré víry může vést k vyústění konfliktů. Jako názornou ukázkou takového konfliktu jsem zvolil náleží ÚS, kde jako předmět řízení kromě principu právní jistoty vystupuje princip ochrany nabytých práv.

Princip ochrany dobré víry nového nabyvatele se zde dostává do konfliktu s principem ochrany vlastnického práva původního vlastníka.

V nálezu je uvedeno:

*v projednávané věci je jádrem problému otázka, zda se soudy dostatečným a především ústavně konformním způsobem vypořádaly s tím, zda stěžovateli jakožto nabyvateli nesvědčí v dané věci **dobrá víra, byť nabytí předmětné nemovitosti od nevladníka**. Obecně je možno uvést, že **princip dobré víry** [chrání účastníky soukromoprávních vztahů] je možno chápat jako **jeden z klíčových projevů principu právní jistoty**, který je odvoditelný z normativního principu právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Související filozofickou a sociologickou kategorií je pak princip důvěry v úkony dalších osob při veškerém sociálním styku s nimi, který je „základním předpokladem pro fungování komplexní společnosti (Luhmann, N.: *Vetruuen. Ein Mechanismus der Reduktion sozialer Komplexität*. Stuttgart 1989, str. 1). **Důvěru je třeba pokládat za elementární kategorii sociálního života. Jednak vyjadřuje vnitřní postoj odrážející eticky odůvodněné představy a očekávání jednotlivých členů společnosti a z druhé strany je výrazem principu právní jistoty, který představuje jednu z faset materiálně, tj. hodnotově chápaného právního státu, jehož ústavně normativní výraz je obsažen v čl. 1 odst. 1 Ústavy“ (srov. nález sp. zn. II. ÚS 3/06, N 185/47 SbNU 429). Jelikož **princip ochrany dobré víry nového nabyvatele působí proti principu ochrany vlastnického práva původního vlastníka**, je nutno najít praktickou konkordanci mezi oběma protikladně působícími principy tak, aby zůstalo zachováno maximum z obou, a není-li to možné, pak tak, aby výsledek byl slučitelný s obecnou představou spravedlnosti.***

Zde se dozvídáme, že princip dobré víry je jeden z klíčových projevů principu právní jistoty. ÚS se již mnohokrát zabýval otázkou dobré víry ve spojitosti s nabytím nemovitosti od nevladníka a judikatura se tak stále vyvíjí.

Dále je v nálezu uvedeno:

*právní výklad obsažený v tomto nálezu Ústavního soudu byl jako ústavně konformní potvrzen v nálezu pléna sp. zn. Pl. ÚS 78/06 (N 162/47 SbNU 145), podle něhož „odstoupením od smlouvy podle § 48 odst. 2 občanského zákoníku se - není-li právním předpisem nebo účastníky dohodnuto jinak - smlouva od počátku ruší, avšak pouze s účinky mezi jejími účastníky. **Vlastnické právo dalších nabyvatelů, pokud své vlastnické právo nabyli v dob-***

ré víře, než došlo k odstoupení od smlouvy, požívá ochrany v souladu s čl. 11 Listiny základních práv a svobod a s ústavními principy právní jistoty a ochrany nabytých práv vyvěrajícími z pojmu demokratického právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy, a nezaniká.“ Opačná interpretace by podle názoru Ústavního soudu „narušila celý koncept právní jistoty a ochrany nabytých práv, pochopitelně však jen těch práv, která byla nabyta v dobré víře, kdy dobrá víra vystupuje jako korektiv obecně platný pro občanské právo.“

ÚS v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 78/06 řešil situaci, kdy došlo k odstoupení od původní kupní smlouvy ve spojitosti s dalším nabyvatelem nemovitosti.

Z konstatování ÚS vyplývá, že, pokud nastane situace odstoupení od smlouvy, tak smlouva od počátku zaniká, avšak pouze s účinky mezi jejími účastníky a dalšimu nabyvateli, pokud své vlastnické právo nabyt v dobré víře a před odstoupením od smlouvy, vlastnické právo nezaniká. Tedy pokud je převod nemovitosti uskutečněn před odstoupením od původní smlouvy a nabyvatelovo vlastnické právo je nabyté v dobré víře, pak nesmí být toto právo narušeno, protože k nabití nemovitosti proběhlo v okamžiku, kdy původní smlouva ještě platila.

ÚS rozšířil dále svoji argumentaci v nálezu sp. zn. II. ÚS 1747/2007:

na tento náleží Ústavního soudu bylo dále navázáno nálezem sp. zn. II. ÚS 1747/2007 (N 216/47 SbNU 845), v němž Ústavní soud vyšel z toho, že odstoupení od smlouvy o převodu věci může působit výhradně mezi stranami této smlouvy, nemůže mít však vliv na řádně nabyté vlastnické právo třetí osoby.

Zde je vidno, že u tohoto judikátu použil ÚS stejný výrok jako v nálezu předchozím, tedy nálezu sp. zn. Pl. ÚS 78/06. Dále ale svůj výrok ještě obohatil:

*podobné právní důsledky jako odstoupení od smlouvy by mělo mít zrušení kupní smlouvy z jiného důvodu než odstoupením, a to např. naplněním **rozvazovací podmínky**.*

ÚS dále svůj výrok rozšířil o termín *rozvazovací podmínka*. Pokud je naplněna rozvazovací podmínka, pak může být tato podmínka vedle odstoupení dalším důvodem ke zrušení původní kupní smlouvy.

Ještě dále šel Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 143/07 (N 35/52 SbNU 359), v němž překonal právní názor vyslovený v nálezu sp. zn. II. ÚS 349/03 (N 148/42 SbNU 199), který se z této vývojové linie judikatury Ústavního soudu poněkud vymykal, neboť stál striktně na

*absolutní ochraně vlastnického práva původního nabyvatele nemovitostí [na druhou stranu byla ovšem v bodech 21 až 24 tohoto nálezu podrobena kritice právní úprava katastru nemovitostí s ohledem na neodůvodněná rizika, kterým jsou právní subjekty jednající s důvěrou ve správnost zápisu vystaveny]. V nálezu sp. zn. I. ÚS 143/07 Ústavní soud prohlásil, že zásadním závěrem vyplývajícím z judikatury Ústavního soudu je to, že „**vlastnické právo dalších nabyvatelů, pokud své právo nabyli v dobré víře, požívá ochrany a nezaniká, což je v souladu s čl. 11 Listiny a s ústavními principy právní jistoty a ochrany nabytých práv.** Interpretace opačná, podle níž dodatečným odpadnutím právního důvodu, na základě kterého nabyl vlastnictví kterýkoliv z právních předchůdců vlastníka, tento vlastník pozbývá vlastnické právo, ač mu čl. 11 Listiny a ustanovení § 123 občanského zákoníku poskytnou ochranu, narušuje celý koncept právní jistoty a ochrany nabytých práv. To platí pocho-pitelně jen u těch práv, která byla nabyta v dobré víře, kdy dobrá víra vystupuje jako ko- rektiv obecně platný pro občanské právo. Akceptování výkladu, že zánikem kupní smlouvy (ať již z jakéhokoliv důvodu), která byla uzavřena v řadě jako první, by si vlastník, který nabyl vlastnictví derivativně, nikdy nemohl být jist svým vlastnictvím, zjevně neodpovídá pojetí materiálního právního státu.“*

Nález sp. zn. I. ÚS 143/07 byl určitým přelomem, v nálezu předchozím sp. zn. II. ÚS 349/03 ÚS (zde ÚS provedl výrok, že „*posílení zásady materiální publicity katastru nemovitostí by výrazně přispělo k posílení právní jistoty osob vstupujících do právních vztahů týkajících se nemovitého majetku*“) stavěl do popředí jako prioritu ochranu vlastnického práva původního nabyvatele nemovitostí. Avšak v nálezu sp. zn. I. ÚS 143/07 tomu bylo přesně naopak. ÚS v něm dospěl k závěru, ve kterém se staví na stranu ochrany dobré víry a vlastnického práva dalšího nabyvatele.

*Podle citovaného nálezu Ústavního soudu lze proto závěry plynoucí z judikatury Ústavního soudu týkající se odstoupení od smlouvy „**vztáhnout i na případ, kdy první kupní smlouva nebo jiný nabývací titul byla zrušena z jiného důvodu než odstoupením.**“ Tímto jiným důvodem zrušení kupní smlouvy byla přitom její absolutní neplatnost dle ust. § 39 o. z. Přesto Ústavní soud uzavřel, že pokud se za dané situace obecné soudy otázkou dobré víry stěžovatele nezabývaly, porušily ve vztahu k němu čl. 11 Listiny, neboť nerespektovaly zá- věr, že vztah mezi smluvními stranami nemůže mít vliv na řádně nabyté vlastnické právo třetích osob. **Z tohoto nálezu plyne široká ochrana dobré víry nabyvatele, jež musí být vždy pečlivě zkoumána vzhledem k individuálním okolnostem daného případu. Tento pří-***

pad se týkal stejně jako nyní projednávaná věc nemovitostí, přičemž daný stěžovatel byl v řadě převodů předmětných nemovitostí (až) druhým nabyvatelem.

Závěry z předchozích rozhodnutí ÚS lze tedy aplikovat i na situace, kdy první kupní smlouva nebo jiný nabývací titul byla zrušena z jiného důvodu než odstoupením. Jiným důvodem se v judikátu sp. zn. I. ÚS 143/07 myslí absolutní neplatnost smlouvy, tedy že převod nemovitosti se uskutečnil prodávajícím, který nebyl vlastníkem, ale nevlastníkem nemovitosti, avšak nemovitost byla novým nabyvatelem nabyta v dobré víře.

*Ačkoliv byl tento nálezn podroben kritice ze strany Nejvyššího soudu (viz rozsudek ze dne 9. 12. 2009 č.j. 31 Odo 1424/2006), není rozhodovací praxe Ústavního soudu nijak v rozporu s právní úpravou, která je typická pro vyspělé demokratické země. Princip právní jistoty, ochrany vlastnického práva a práv nabytých v dobré víře vede k tomu, že je obvykle poskytována ochrana nabyvateli vlastnického práva (a to např. v Německu, Rakousku či Holandsku). **Podle německé úpravy může nabyvatel nabýt vlastnického práva i za situace, když převodce neměl dané věci ve vlastnictví.** V takovém případě se původní vlastník může hojit na převodci uplatněním námitky bezdůvodného obohacení.*

Nejvyšší soud s ÚS v jeho výroku nesouhlasil a kritizoval jej. ÚS zde srovnával svou praxi s praxí jiných vyspělých demokratických zemí. Např. v Německu může vlastnické právo nabyvatel nabýt i za situace, kdy převodce nemovitosti byl nevlastníkem dané nemovitosti. Klade se větší důraz na spravedlnost.

ÚS soud dále konstatoval:

*v případě nemovitostí je ochrana nabyvatele posilněna tím, že jsou údaje zapsané v katastru nemovitostí považovány za přesné a spolehlivé. Možnost nabytí na základě dobré víry je pak vyloučena samozřejmě za situace, kdy dobrá víra absentuje (tj. např. tehdy, kdy je nabyvateli znám skutečný stav věci), či na základě toho, že byla podána stížnost na údaje zapsané v katastru nemovitostí (srov. Foster, Nigel, and Sule, Satish. *German Legal System and Laws*. Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 451n.). **Ústavní soud k tomu poznamenává, že praxe ve vyspělých demokraciích zohledňuje daleko více skutečnost, že by v případech nabytí od nevlastníka bylo krajně nespravedlivé neposkytovat ochranu právům nabytým v dobré víře.** Osoby, jimž dobrá víra svědčí, totiž nenesou žádný díl odpovědnosti za neplatnost smlouvy uzavřené mezi právními předchůdci a s ohledem na svou dobrou víru mohly v mezidobí nemalým způsobem zhodnotit inkriminované nemovitosti.*

Osobě, která učinila určitý právní úkon s důvěrou v určitý, jí druhou stranou prezentovaný skutkový stav, navíc potvrzený údaji z veřejné, státem vedené evidence musí být v materiálním právním státě poskytována ochrana.

ÚS se tedy přiklání k ochraně zásady ochrany dobré víry. To se ovšem nezamlouvalo soudům obecným. Nejvyšší soud rozhodl, že rozhodovací praxe obecného soudnictví se bude řídit dle nálezu ÚS sp. zn. Pl. ÚS 78/06. V nálezu je totiž ochrana dobré víry vztažena pouze na situaci odstoupení od smlouvy a tato zásada, zde není tak posílena jako v nálezech následujících. Nejvyšší soud kritizoval především oslabení vlastnického práva původního vlastníka v případě, kdy např. původní vlastník není informován o převodu nemovitosti. Nemusel by totiž s převodem souhlasit.

Názory ÚS a Nejvyššího soudu se tedy rozcházejí. Rozhodovací praxe Nejvyššího soudu se bude odvíjet od nálezu ÚS sp. zn. Pl. ÚS 78/06, kterým se rozhodlo, že smlouva o převodu nemovitosti od počátku zaniká, a tudíž prioritou Nejvyššího soudu je ochrana vlastnického práva původního vlastníka.

Nález ÚS dále pokračuje:

*polovičitost uplatnění zásady materiální publicity obsáhle kritizovala i odborná literatura: „[Zásada materiální publicity]... má chránit toho, kdo jedná v důvěře v pravdivost a úplnost zápisů v katastru. Dosavadní právní úprava umožňuje skutečnému vlastníkovu nemovitosti, aby se domohl vlastnického práva i na osobě, která nabyla vlastnické právo od osoby, která byla v katastru zapsána jako vlastník. A to i přesto, že skutečný vlastník si v rozporu s ohlašovací povinností ponechal po dlouhou dobu doklady o svém vlastnictví pro sebe, nepožádal o zápis svého vlastnického práva ve svůj prospěch a nečinně po dlouhou dobu přihlížel, že podle zápisů v katastru je jako vlastník zapsán někdo jiný. **Takto může skutečný vlastník, který se o zápis svého vlastnického práva nepostará, rozvrátit celý řetězec nabývajících jednání, vycházejících z důvěry v pravdivost zápisů v katastru.** Pozdějším nabyvatelům pak zpravidla nezůstane nemovitost a může se stát, že nedostanou zpět ani peníze, které za nemovitost vydali. **To samé platí i pro nabyvatele jednající v dobré víře, pokud jde o nabytí jiných věcných práv k nemovitostem, včetně práv zástavních.** Ust. § 11 zákona o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem tak budí mylný dojem, že v našem právním řádu je zásada materiální publicity plně uplatněna. Současná právní úprava tedy stále stojí na zásadě úplné materiální pravdy, kdy každý účastník*

právního vztahu je povinen vědět nejen o tom, co je v katastru zapsáno, ale i o tom, co v katastru zapsáno není, a přitom se o tom nemá možnost z katastru dozvědět“ (Petr, B. Vydržení v českém právu. Praha: C.H. Beck, 2006, s. 91n.). Rizika z nedostatečné důvěryhodnosti údajů v katastru nemovitostí proto nesou nabyvatelé nemovitostí, kteří v případě úspěchu žaloby na určení vlastnického práva původního vlastníka již nikdy nemusí dostat zpět peníze, které vydali za nemovitost, která jim na základě rozhodnutí soudu nepatří (srov. Baudyš, P. Katastr nemovitostí. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 32). Podle názorů odborné veřejnosti je tento právní stav **v rozporu s principem právní jistoty, resp. s principem ochrany dobré víry osob jednajících v důvěře v katastr nemovitostí**. Tyto osoby by přitom takto nepřiměřená rizika neměly nést, ale naopak by **měla být zaručena ochrana dobré víry v pravdivost a úplnost zápisů ve veřejné knize**, a to každého, kdo nabyl práva od osoby zapsané jako vlastník ve veřejné knize, i kdyby se později ukázalo, že tato osoba vlastníkem nebyla. **Nabyvatel by se neměl obávat toho, že jej jeho dobrá víra neochrání**, tzn. že pokud jednal s osobou zapsanou jako vlastník v pozemkové knize, že by mohlo být jeho vlastnické právo později zpochybněno.

Evidence vlastnických práv by v katastru nemovitostí měla být pravdivá. Neměly by se stávat situace, kdy jako vlastník nemovitosti je v katastru zapsána osoba, která ve skutečnosti vlastníkem není. Skutečný vlastník nemovitosti musí dbát o to, aby v katastru nemovitostí byl zapsán jako vlastník nemovitosti. V opačném případě při převodu nemovitosti na budoucího vlastníka může dojít ke konfliktu vlastnických práv.

Jak jsem řekl výše, informace v katastru nemovitostí by měly být pravdivé, ostatně samotný katastr nemovitostí by se měl řídit dle zásady dobré víry, tedy informace v katastru nemovitostí neodporují skutečnosti, ale jsou s ní ve shodě (Katastr nemovitostí, 2012). Snížily by se tak rizika z nedostatečné důvěryhodnosti údajů uvedených v katastru nemovitostí. Tedy já jako budoucí vlastník nemovitosti nabyté v dobré víře podstupuji riziko, že údaje uvedené v katastru nemovitostí jsou nepravdivé a skutečným vlastníkem je někdo jiný, pak v případě úspěchu žaloby na určení vlastnického práva původního vlastníka nemusím dostat mé investované peníze do nemovitosti nazpět, jelikož soud rozhodl, že na vlastnictví nemovitosti nemám právo. Což se ale dostává do rozporu s právní jistotou ve smyslu jednání v dobré víře, že informace v katastru nemovitostí jsou pravdivé, vkládáme důvěru v katastr nemovitostí. Budoucímu nabyvateli nemovitosti, který nabyl vlastnické právo od osoby zapsané

v katastru nemovitostí, by měla být zaručena ochrana dobré víry v pravdivost a úplnost zápisů ve veřejné knize – v katastru nemovitostí.

Z nálezu ÚS plyne, že rozhodování v otázce nabytá nemovitosti, která byla nabyta v dobré víře od nevlastníka, není jednoduchou záležitostí. Rozhodování ÚS a Nejvyššího soudu jsou rozporuplná a shoda se tak stále hledá rozvojem judikatury. Zatímco Nejvyšší soud se snaží chránit vlastnické právo původního vlastníka, ÚS staví do popředí ochranu zásady dobré víry. Budoucí nabyvatelé nemovitosti si tak nemohou být jisti jistotou, že nemovitost, kterou nabyli v dobré víře, je skutečně v jejich vlastnictví a že jim nebude dodatečně vzata a uplatní se tak právo původního vlastníka.

3.5 Závěrečné zhodnocení

Činnost ústavního soudnictví v právním státě, tedy státě, který ctí právní principy, na kterých je postaven, by neměla být ovlivněna korupčním jednáním, nespravedlností či jinými nezákonnými postupy, jež by pošlapávaly základní lidská práva a svobody. ÚS zde figuruje jako jejich ochránce, jenž má zabránit porušování základních práv a svobod a ctít principy právního státu.

ÚS nezasahuje do rozhodování obecných soudů, ale kontroluje, aby při jejich rozhodování nedocházelo k porušování základních práv a svobod, principů právního státu. A právě princip právní jistoty ve spojitosti s ochranou základních práv a svobod jsem si vybral jako názorný příklad pro rozebrání na judikatuře ÚS.

Princip právní jistoty v právním státě je základní zásadou právního státu, kterou se zaručuje ochrana práv všem občanům, dále naplnění jejich subjektivních práv, a pokud dojde k porušení právní normy, pak uplatnění náležité sankce. Díky tomuto principu máme možnost předpokladu postupu státních orgánů, postupu soudů a přitom mít jistotu, že naše základní práva a svobody nebudou porušeny, což se mnohdy jeví, jako značně problematické.

Jak jsem uvedl v úvodu kapitoly, princip právní jistoty může být promítnut ve vztahu k retroaktivitě, legitimnímu očekávání, nabytým právům či předvídatelnosti rozhodnutí, tyto zásady jako celek naplňují podstatu samotné existence principu právní jistoty. A právě na tyto pojmy poukazují v nálezech a ustanoveních ÚS.

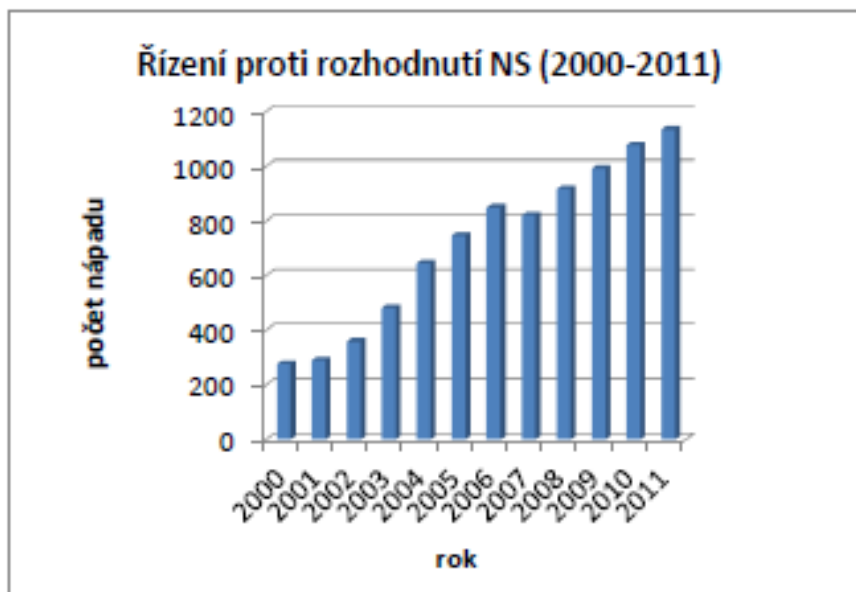
Je třeba říci, že judikatura ústavního soudnictví se stále vyvíjí a závěry vyplývající z judikátů se postupem času mohou změnit. Na judikatuře ÚS jsem se snažil nastínit pohled na princip

právní jistoty, jako na princip, který je ÚS uznáván a dle kterého se při svém rozhodování řídí. Aplikací tohoto principu je tak vytvářena obecná důvěra v právo.

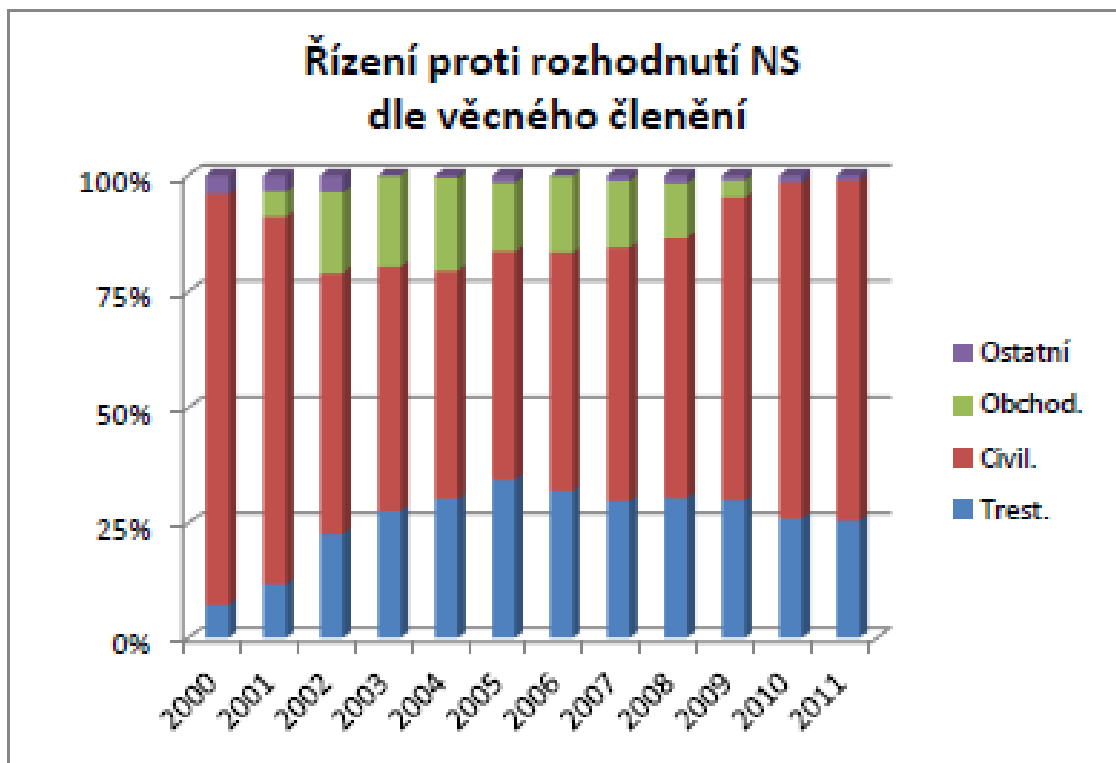
Z mých zjištění plyne, že princip ochrany právní jistoty rozebíraný na judikatuře ÚS, je pojmem komplikovaným. Je třeba podrobně zkoumat každý případ a určit, zda došlo k porušení práv a svobod, zda se jedná o retroaktivitu pravou či nepravou, kdy chránit nabytá práva apod. Komplikované je to už z toho důvodu, že mnohdy není jasná definice pojmu nebo jeho přesné vymezení neexistuje, jako je tomu např. u pojmu legitimní očekávání či předvídatelnost rozhodnutí. Podobně tomu je u zásady ochrany nabytých práv. Zde jsem uvedl poměrně rozsáhlý nálezn ÚS, kde lze vidět vývoj judikatury ÚS, a to konkrétně v řešení otázky nabytí nemovitosti od nevlastníka. Dostává se zde do konfliktu právo vlastnické s právy nabytými v dobré víře. V podstatě se zde jedná o neshodu mezi ÚS a Nejvyšším soudem. K ÚS jsou tak každoročně předloženy stovky ústavních stížností ve spojitosti s rozhodováním Nejvyššího soudu (viz. níže). Lze tedy vidět, že právní jistota dostává do rozpaků jak ÚS, tak Nejvyšší soud a shoda mezi oběma soudy se tak stále hledá rozvojem judikatury.

Jelikož ÚS musí řešit stížnosti proti rozhodnutí Nejvyššího soudu, rozhodl jsem se zde zveřejnit tři grafy, ze kterých je patrná zatíženost ÚS. Z prvního grafu je zřejmé, že počet ústavních stížností proti rozhodnutí Nejvyššího soudu má stoupající tendenci. Z grafu následujícího vyplývá, že dle věcného členění se řízení proti rozhodnutí Nejvyššího soudu převážuje především odvětví práva civilního a hned vzápětí práva trestního. Celkově zatíženost ÚS v rozhodování graduje, jelikož roste počet případů, které rozhodoval, což je patrné z grafu posledního, kde lze vidět, že v letech 1993 – 2011 bylo na ÚS podáno již kolem čtyř tisíc ústavních stížností, přitom v posledních třech letech byl zaznamenán prudký nárůst.

Kolik ústavních stížností proti rozhodnutí Nejvyššího soudu ÚS obdrží a jakých odvětví práva se to týká, nejlépe vystihují tyto dva grafy:

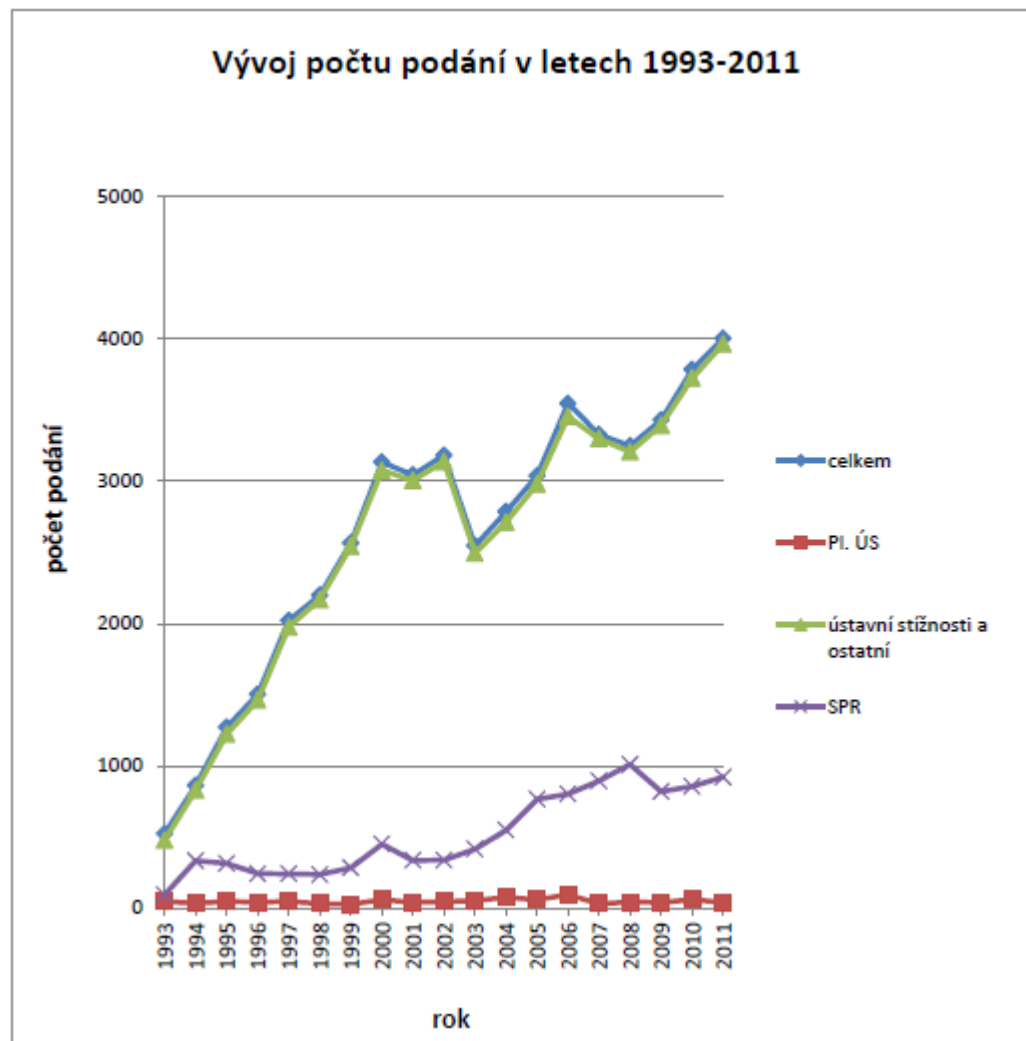

Obr. 1. Řízení proti rozhodnutí Nejvyššího soudu (Hudcová, 2012).

Obr. 2. Řízení proti rozhodnutí Nejvyššího soudu dle věcného členění (Hudcová, 2012).

Na závěr uvádím graf, představující počet ústavních stížností doručených na ÚS v letech 1993 -2011:

Obr. 3. Vývoj počtu ústavních stížností v období 1993-2011 (Hudcová, 2012).

ZÁVĚR

Jako téma mé bakalářské práce jsem zvolil „Principy právního státu“. Aby byla naplněna podstata existence demokraticky právního státu, musí tento stát respektovat určité principy, tedy principy právního státu. Tyto principy musí stát náležitě chránit a zajistit občanům zaručení jejich základních práv a svobod. O tuto ochranu se stará Ústavní soud ČR. A právě roli Ústavního soudu jako garanta ochrany těchto principů jsem se rozhodl v této práci blíže rozvést. Konkrétně jsem vybral princip právní jistoty, jenž je nezbytný pro správné fungování právního státu a neporušení základních práv a svobod.

V teoretické části práce jsem se snažil definovat problematiku právního státu a ochrany jeho principů, respektive jsem se snažil vymezit, jak by správně demokratický právní stát měl vypadat a jaké principy by měl ctít. Dále jsem se zabýval především ústavním soudnictvím a charakteristikou Ústavního soudu, který zde má svůj smysl v ochraně základních lidských práv a svobod.

Jak jsem ale zjistil v části praktické, role Ústavního soudu v rozhodování a ochraně základních práv a svobod je mnohdy značně problematická, což jsem se snažil demonstrovat na principu právní jistoty, jako stěžejního principu pro mou práci v otázce ochrany základních lidských práv a svobod.

Právní jistota je průnikem dalších zásad s ní úzce spojených. Jedná se legitimní očekávání, předvídatelnost rozhodnutí, retroaktivitu a nabytá práva. Rozhodl jsem se tedy na právní jistotu a na pojmy ji tvořící poukázat v nálezech a ustanoveních vybraných z judikatury Ústavního soudu.

Z mých zjištění vyplynulo, že princip právní jistoty je pojmem komplikovaným, ať už z důvodu absence jeho přesné definice či problematické aplikace principu samotného na případy řešené Ústavním soudem. V rozhodnutích Ústavního soudu jsem se snažil poukázat na principy právního státu jako na principy, které Ústavní soud při svém rozhodování akceptuje, ctí a aplikuje.

Ústavní soud se mnohdy ale názorově nesejde se soudy obecnými a naopak. Z rozhodnutí Ústavního soudu je vidno, že se Nejvyšší soud dostává při svém rozhodování o základních lidských právech a svobodách do konfliktu s Ústavním soudem a judikatura tak stále prochází vývojem a změnami, což jsem shrnul v závěrečném zhodnocení na konci praktické

části mé bakalářské práce. V závěrečném zhodnocení mých zjištění z praktické části práce jsem se rozhodl uvést i několik grafů, které vyjadřují zatížení Ústavního soudu v období 1993 - 2011, a také konkrétně v řízeních proti rozhodnutí Nejvyššího soudu.

Principy právního státu a jejich ochrana je dle mého názoru tématem zajímavým a aktuálním, ale také tématem komplikovaným a zaslouží si jistě více pozornosti v mnoha dalších publikacích.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BOGUSZAK, Jiří., Jiří ČAPEK a Aleš GERLOCH. *Teorie práva*. 2. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004. ISBN 80-7357-030-0.
- [2] BRÖSTL, Alexander. *Právny štát*. Košice: Medes, 1995. ISBN 80-967-499-0-0.
- [3] DĚDIČ, Jan et al. *Učebnice práva pro ekonomy*. Praha: PROSPEKTRUM, 1994. ISBN 80-85431-95-5.
- [4] FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. dopl. vyd. Brno: MU, 2001. ISBN 80-210-2592-1.
- [5] GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-023-9.
- [6] HARVÁNEK, Jaromír et al. *Teorie práva*. Brno: MU, 1998. ISBN 80-210-1791-0.
- [7] HURDÍK, Jan., Josef FIALA a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Úvod do soukromého práva*. 3. nezměněné vyd. Brno: MU, 2006. ISBN 80-210-4112-9.
- [8] KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-028-1.
- [9] MAN, Vlastislav a Karel SCHELLE. *Základy ústavního práva České republiky*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006. ISBN 80-86861-55-4.
- [10] ZOUBEK, Vladimír. *Právověda a státověda. Úvod do právního a státovědného myšlení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-239-4.

Internetové zdroje:

- [11] Katastr nemovitostí. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Katastr_nemovitost%C3%AD_%C4%8CR#Principy_KN.
- [12] Listina základních práv a svobod (ústavní zákon č. 23/1991 Sb.). *Zákony online* [online]. © 2005-2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <http://zakony-online.cz/?s5&q5=all>.

- [13] Nejvyšší správní soud - Úvod. NEJVYŠŠÍ SPRÁVNÍ SOUD, © 2003 - 2010 . *Nejvyšší správní soud* [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: <http://www.nssoud.cz/Uvod/art/1>.
- [14] Ochrana dobré víry má své místo i před finančním úřadem. LANDGRÁF, Roman. *Ihned* [online]. 2011 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z <http://landgraf.blog.ihned.cz/c1-50733250-ochrana-dobre-viry-ma-sve-misto-i-pred-financnim-uradem>.
- [15] Postavení a pravomoci Ústavního soudu. ÚSTAVNÍ SOUD. *Ústavní soud* [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: <http://www.concourt.cz/clanek/2023>.
- [16] Statistika. HUDCOVÁ, Dagmar. *Ústavní soud* [online]. 2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <http://www.concourt.cz/clanek/758>.
- [17] ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. *NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu* [online]. © 2006 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>.

Legislativa:

- [18] Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- [19] Zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce a představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů.
- [20] Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj.	A jiné
Apod.	A podobně
Čl.	Článek
ČR	Česká republika
Např.	Například
NS	Nevyšší soud
Odst.	Odstavec
Sp. zn.	Spisová značka
ÚS	Ústavní soud
ZÚS	Zákon o Ústavním soudu

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Řízení proti rozhodnutí Nejvyššího soudu (Hudcová, 2012).	52
Obr. 2. Řízení proti rozhodnutí Nejvyššího soudu dle věcného členění (Hudcová, 2012).....	52
Obr. 3. Vývoj počtu ústavních stížností v období 1993-2011 (Hudcová, 2012).....	53